

L'ORGANITZACIÓ COMUNITÀRIA I LES DESIGUALTATS DE GÈNERE A LA COMUNITAT NUEVO HORIZONTE (GUATEMALA)

Marina Blavi Guixé

Foix Giralt Planas

4rt Curs d'Educació Social

Treball Final de Grau

Tutor: Miguel Ángel Pulido

2017-2018

Entrega: 21/06/2018

Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés

A la Comunitat Nuevo Horizonte, per obrir-nos les portes de les seves cases i compartir totes les seves històries. Sense ells/es, aquest treball no hagués estat possible. En especial a la Lucero, al Rony i la Ninfa que no només han compartit les seves històries sinó també la seva vida amb nosaltres.

A la Universitat, per donar-nos la possibilitat de viure l'experiència de cooperació internacional a Guatemala.

Al nostre tutor, que ens ha acompanyat en aquest procés d'elaboració d'aquest treball i per ajudar-nos quan ha fet falta.

A les nostres famílies i als amics que han cregut en nosaltres i que han estat al nostre costat en tot moment.

Aquí donde vivimos los que cambiamos fusiles por herramientas de trabajo y la estrategia militar por estrategia productiva; donde el horizonte se hizo patria, se hizo lucha y se hizo cooperativa que hoy es la cuna de nuestra historia, con raíces de revolución.

(Cooperativa Nuevo Horizonte)

L'organització comunitària i el treball de les desigualtats de gènere a la Comunitat Nuevo Horizonte (Guatemala)

Paraules claus: Organització comunitària, Identitat col·lectiva, Feminisme comunitari, Igualtat de gènere, dones

El següent estudi presenta l'anàlisi de l'organització comunitària de la Comunidad Nuevo Horizonte (Guatemala) i com aquesta ha generat una disminució en les desigualtats de gènere de la comunitat, fet que és rellevant dins el marc de l'acció comunitària. La primera hipòtesis plantejada fa referència a que el fet identitari de la història passada de la Comunitat Nuevo Horizonte afavoreix l'organització horitzontal i el progrés de la comunitat en l'actualitat. La segona planteja que el tipus d'organització ha facilitat la mobilització de la dona a la Comunitat Nuevo Horizonte. La metodologia d'aquest estudi és qualitativa, en el qual ens basem en l'anàlisi durant tres mesos de la Comunitat, a través d'entrevistes, diaris de camp, projecte, història de vida i observació participant.

A partir de la recollida de dades, s'ha arribat a uns resultats que demostren que, els trets identitaris col·lectius de la comunitat provenen d'una bona organització i d'una història passada, fet que afavoreix que la Comunitat tingui un caràcter més inclusiu i per tant, la participació de la dona en el funcionament d'aquesta estigui molt present.

Palabras claves: Organización comunitaria, identidad colectiva, Feminismo comunitario, igualdad de género, mujeres

El estudio presenta el análisis de la organización comunitaria de la Comunidad Nuevo Horizonte (Guatemala) y como esta ha generado una disminución en las desigualdades de género dentro de la comunidad, relevante dentro del marco de acción comunitaria. La primera hipótesis planteada hace referencia a la identidad de la historia pasada de la Comunidad Nuevo Horizonte favorece la organización horizontal y el progreso de la comunidad en la actualidad. La segunda plantea que el tipo de organización ha favorecido la movilización de la mujer en la Comunidad Nuevo Horizonte. La metodología de este estudio es cualitativa, en la que nos basamos en el análisis durante tres meses de la Comunidad, a través de las entrevistas, el diario de campo, un proyecto, una historia de vida y de la observación participante durante 3 meses.

A partir de los resultados de la recogida de dadas se demuestran que, la identidad colectiva de la comunidad proviene de una buena organización i de una historia pasada, que favorece que la comunidad tenga un carácter más inclusivo y por eso, la participación de la mujer en el funcionamiento de esta esté más presente

Keywords: Community organization, Collective identity, Community feminism, Gender equality, women

The present study shows the organization of the "Comunidad Nuevo Horizonte" (Guatemala) and how this has led to a decrease in gender inequalities in the community, which is relevant within the framework of the community action. The first hypothesis relates on the identity of the past history of the Comunidad Nuevo Horizonte favours the horizontal organization and the progress of the community nowadays; The type of organization has made easier the mobilization of women in the "Comunidad Nuevo Horizonte". The methodology of the study is qualitative, based on interviews, the diary, a project of a life story and a participating observation for 3 months.

From the data capture, the results demonstrate that, the collective identity traits of the community come from a good organization and past history, which favors the community with more inclusive character and, therefore, more manifestation of the participation of women in the operation of this community.

ÍNDIX

1.- INTRODUCCIÓ.....	pag	7
2.- CONTEXT DE GUATEMALA.....	pag	9
2.1.- La vigència de la Cultura Maya.....	pag	10
2.2.- Situació de la dona a Guatemala.....	pag	11
2.3.- La organització de la dona a Guatemala.....	pag	14
2.3.1.- Movilització de la dona a Amèrica Llatina.....	pag	14
2.3.2.- Movilització de la dona a Guatemala.....	pag	16
2.3.2.1.- Etapa 1975-1985.....	pag	16
2.3.2.2.- Etapa 1985-1994.....	pag	16
2.3.2.3.- Etapa 1994-2000.....	pag	19
2.3.2.4.- Etapa 2000.....	pag	20
2.4.- Història.....	pag	21
2.4.1.- Període Colonial (1524-1821).....	pag	21
2.4.2.- Període del S.XX.....	pag	22
2.4.3.- Període de la Guerra Civil.....	pag	22
2.4.4.- Període de l'acord de Pau.....	pag	23
2.4.5.- Berger i la "Nova" Guatemala.....	pag	24
2.4.6.- Sorgiment dels grups Guerrillers.....	pag	25
2.5.-Cooperativa Nuevo Horizonte.....	pag	26
3.- APROFUNDIMENT TEÒRIC.....	pag	29
3.1.- Acció Comunitària.....	pag	29
3.1.1.- Comunitat.....	pag	29
3.1.2.- Organització comunitària.....	pag	30
3.1.3.- Identitat col·lectiva.....	pag	31
3.2.- Moviments socials de dones.....	pag	33
3.2.1.- Feminisme dialògic.....	pag	34
3.2.2.- Feminisme comunitari.....	pag	35
4.- METODOLOGIA.....	pag	37
4.1.- Tècniques de recollida de dades.....	pag	38
4.2.- Descripció de l'instrument per l'anàlisi de camp.....	pag	40

5.- ANÀLISI I RESULTATS	pag	43
5.1.- Àmbits de desenvolupament de la comunitat.....	pag	43
5.1.1.- Història.....	pag	43
5.1.2.- Política.....	pag	47
5.1.3.- Economia.....	pag	49
5.1.4.- Treball.....	pag	50
5.1.5.- Organització actual.....	pag	51
5.1.6.- Salut.....	pag	53
5.1.7.- Sexualitat.....	pag	54
5.1.8.- Cultura, patrons passats i estereotips de gènere.....	pag	56
5.1.9.- Educació formal.....	pag	58
5.1.10.- Família.....	pag	60
5.2.- Resum dels resultats.....	pag	64
5.3.- Discussió dels resultats.....	pag	68
5.3.1.- La comunitat com a eina d'acció social pel canvi.....	pag	69
5.3.2.- Donant veu a les dones de la comunitat.....	pag	71
6.- CONCLUSIONS.....	pag	73
7.- BIBLIOGRAFIA.....	pag	78

ANNEX

1.- INTRODUCCIÓ

L'anàlisi que presentem en aquest treball és un estudi de la organització comunitària de la Comunitat Nuevo Horizonte i de com aquesta ha generat una disminució en les desigualtats de gènere dins la comunitat.

Nuevo Horizonte es troba situada al nord de Guatemala i és una comunitat formada per excombatents de les FAR (Fuerzas Armadas Rebeldes). Aquest fet la fa diferent a la resta de comunitats del país, ja que el seu caràcter revolucionari i de lluita col·lectiva ha estat sempre present.

En aquest treball, donem veu a diverses persones de la Comunitat, que ens ajuden a entendre i ha interpretar la realitat actual que es viu a la comunitat i com aquesta ha arribat a ser un exemple de comunitat a Guatemala. Alhora, es vol exemplificar la situació que viu la dona a Guatemala des d'una perspectiva descriptiva, interpretativa i contrastada, la qual es troba amb una serie de complexitats davant de les desigualtats entre els homes i les dones al país, les quals son una barrera difícil de trencar.

Per tal de concretar més l'anàlisi que s'ha dut a terme cal presentar les dues hipòtesis i els objectius plantejats de cada una per tal de poder obtenir uns resultats i una discussió sobre la temàtica plantejada. La nostra primera hipòtesis planteja que el fet identitari de la història passada de la Comunitat Nuevo Horizonte afavoreix la organització horitzontal i el progrés de la comunitat en l'actualitat. D'aquesta, n'extreiem dos objectius, en primer lloc, analitzar el context de la historia de la Comunitat Nuevo Horizonte, i en segon lloc, identificar els aspectes d'organització comunitària diferenciadors de la Comunitat Nuevo Horizonte. La segona hipòtesis que desenvolupem en aquest treball és que el tipus d'organització ha facilitat la mobilització de la dona a la Comunitat Nuevo Horizonte. En relació a aquesta hipòtesis l'objectiu d'aquesta és interpretar els factors transformadors i exclusors per conèixer la situació de la dona a la Comunitat Nuevo Horizonte.

La metodologia utilitzada consisteix principalment en la recollida d'informació durant la estada a la Comunitat Nuevo Horizonte entre els mesos de setembre i desembre de 2017, per tant es tracta d'una metodologia qualitativa basada en entrevistes i declaracions dels propis habitants de la comunitat, alhora també de la realització de diaris de camp a través de l'observació participant de diversos tallers i dinàmiques familiars i destacar que es va dur a terme un projecte de gènere durant el mes de Novembre.

Al finalitzar l'estada i analitzar els resultats obtinguts, hem contrastat aquests amb diverses teories que encaixaven amb el model de comunitat i la seva organització tant de la seva població com de la mobilització de les dones.

L'estructura del treball presenta dos grans blocs. En el primer bloc s'hi troben dos punts importants, el punt dos on hi ha la contextualització i la història de Guatemala, una breu explicació de la Comunitat Nuevo Horizonte i un anàlisi de la situació actual de la dona a Guatemala; per altre banda, el punt tres on aquest s'hi troba el marc teòric, on principalment hi ha la teoria de l'acció comunitària i dels diversos moviments socials de dones, així com les teories del feminisme comunitari i el feminisme dialògic. Per tan, partim de dos teories generals, una enfocada amb l'acció comunitària i una altre, en la línia del feminisme.

La segona part del treball, està format per l'anàlisi dels resultats obtinguts a partir de la recollida de dades, aquest, s'ha dut a terme a partir d'una categorització de 10 àmbits de desenvolupament de la comunitat. Amb els resultats obtinguts s'ha portat a terme la discussió d'aquests i unes conclusions finals, on es mostren els elements més importants del treball analitzant les hipòtesis, les limitacions i les línies d'intervenció futures.

2.- CONTEXT DE GUATEMALA

Guatemala és un país d'Amèrica Central, i segons Datos macro (2016) té una superfície de 108.890 Km², amb una població de 16.582.000 persones. La seva capital és Ciutat de Guatemala i la seva moneda són els Quetzals. Cal exposar que segons l'Índex de Desenvolupament Humà (IDH), elaborat per les Nacions Unides per poder mesurar el progrés d'un país i el nivell de vida dels seus habitants, s'indica que els guatemalencs tenen una qualitat de vida baixa. Cal destacar, que Guatemala presenta grans contrastos tant en l'àmbit social, culturals i alhora econòmics, mentre que a la regió metropolitana s'hi troben sectors amb un IDH (Índex de desenvolupament humà) amb semblances als països del primer món; a les zones rurals existeixen sectors comparables amb països subdesenvolupats.

Segons dades extretes del *Informe sobre desarrollo Humano (2003)*, les dones corresponen el 51,3% de tota la població, sent els homes el 48,7%. De la població el 53,9% viu en l'àrea rural, constituint-se majoritàriament en comparació amb la població urbana (46,1%). Pel que fa el grup ètnic, la població indígena correspon el 41%, sent la no indígena el 59%.

Guatemala és un país predominantment rural, de població jove i amb alts percentatges de pobresa, amb un total de 57%. Cal exposar que un 21,5% de la població es troba en pobresa extrema, ja que no arriba a cobrir el cost del consum mínim d'aliments. Un 35,5% correspon a la pobresa extrema. Segons les dades anteriors, la pobresa es troba predominantment en la població rural i indígena.

Pel que fa a contrastos culturals, destacar que la societat guatemalenca és reconeguda per la rica i diversa cultura dels seus quatre grups ètnics: Mayas, Xincas, Garífunas i Ladinos, amb una població estimada de més de 16 milions de persones parlants de 24 idiomes, amb l'espanyol com a oficial.

Arriola (2017) comenta que Guatemala és un país de diversitats, on més de 6 milions d'habitants descendeixen dels pobles originaris i s'identifiquen com a tal, com també que la vida de la població indígena a Guatemala té molts de reptes: el principal és la lluita quotidiana contra l'exclusió i l'avanç d'estructures que neguen la seva existència com a pobles i comunitats amb la seva pròpia cosmovisió i formes d'entendre la vida social.

L'autor afegeix que des de l'època de la colònia, les diverses comunitats maies van ser desplaçades dels seus territoris i els seus habitants obligats a treballar quasi en l'esclavitud. Els diferents períodes històrics van generar una modificació en les formes d'explotació, però

tot i això, aquests fets van deixar una profunda esquerda al país, creant divisions entre ladins i, indígenes. En definitiva, les desigualtats estructurals i la seva corresponent subjectivitat defineixen una societat racista en què el desenvolupament humà ha arribat a molt poca gent.

2.1.- LA VIGÈNCIA DE LA CULTURA MAIA

Tal com s'ha contextualitzat al punt anterior i referent a la diversitat cultural dels habitants de Guatemala ens serà necessari conèixer i entendre el perquè de les desigualtats de gènere actuals del país. Partint d'aquí, analitzarem la seva cultura passada, la qual encara segueix molt vigent amb una gran influència a la vida quotidiana de gran part de la població.

Segons Gonzalo Ruiz (2016), els maies van ser una civilització Meso Americana precolombina que es va gestar durant el període Formatiu, entre 1300 i 450 a.c. En la política de la cultura maia cal destacar que cada ciutat-estat era independent, amb un govern independent i amb governants anomenats Kinich. Les ciutats maies estaven en constants lluites i disputes fins i tot amb períodes d'invasions entre els pobles veïns. A mesura que evolucionaven les ciutats, els seus sistemes polítics també s'anaven fent cada cop més complexes fins a arribar a la teocràcia, on es considerava que el rei tenia caràcter diví i per tant, posseïa el poder absolut, exercint el control absolut militarment, judicialment i econòmicament.

A Guatemala, es conserva bona part de la tradició maia prehistòrica, la qual s'ha conservat en el si de la vida familiar dels diferents grups ètnics. I és que la cultura maia afortunadament, no va desaparèixer del tot amb la Colonització. Encara avui és possible reconèixer la cosmovisió en la cultura maia i trobem una base essencial d'origen prehistòric que es nega a desaparèixer: una forma d'entendre i viure el món que es manifesta en ritus domèstics, en sistemes de curació, en pràctiques agrícoles, en les relacions de parentiu, etc. Això ens ho explica Minobis, M. (2003) la qual defensa els seus orígens i el que aquests representen en el seu dia a dia, ja que creu fortament en la fortalesa que desprèn la seva antiga cultura. Tot i això, exposa que la identificació tan extrema amb les seves arrels indígenes sovint ha estat causa de persecucions, de fustigament polític, de denúncies i d'amenaques reiterades tant per part de l'ordre establert i de sectors que no poden tolerar la presència d'una dona indígena en la política del país.

Segons Arriola (2017), és necessari contextualitzar que actualment, vuit de cada deu habitants maies sobreviuen en la pobresa, la qual és el resultat de múltiples privacions i de la discriminació econòmica persistent. A més, aquesta població s'assenta principalment en territoris on hi ha una escassa prestació de serveis públics. Si bé el 20% de la població

ocupada indígena es dedica al comerç i gairebé un 12% a indústries manufactureres, un 49% es dedica a l'agricultura i les seves famílies depenen de la disponibilitat de terres agrícoles per a la seva subsistència.

El 63% de la població indígena viu en àrees rurals i la seva relació amb la natura és fonamental per a la seva existència, tot i això, el model econòmic del país ha propiciat un ús desordenat del sòl i amb poc criteri territorial. A més, no s'han respectat els ecosistemes on viu la població indígena, desplaçant-los per a la instal·lació de monocultius i indústries extractives.

Les comunitats s'han organitzat en defensa dels seus territoris, però sense resposta adequada de l'Estat, en el que en molts casos ha criminalitzat la seva activitat de resistència i fins i tot ha atemptat contra la integritat de líders comunitaris.

En l'actualitat, les comunitats maies s'enfronten amb nous reptes; la tendència general cap a la globalització i l'homogeneïtzació del planeta. Aquests, davant d'aquests fets intenten reafirmar les seves diferències i romandre aliens a les modes que han fet d'innumerables cultures indígenes objectes de consum. Tot i això, els mitjans massius de comunicació i les noves tecnologies han escurçat les distàncies a tots els racons del món, de manera que per a les comunitats maies ha estat impossible romandre aïllades. Davant d'aquest fet, diversos grups maies han aixecat la seva veu per reclamar autonomia.

2.2.- SITUACIÓ DE LA DONA A GUATEMALA

Exposar la situació de la dona a Guatemala és essencial per entendre el context i la realitat en què viuen. Conèixer quines són les limitacions i problemàtiques en la que es troben a l'hora de desenvolupar-se com a persones, permet tenir consciència i coneixement del punt des del qual partim en aquest treball, fet que serà essencial alhora per a conèixer la situació de la Dona a la Comunitat Nuevo Horizonte.

Podem trobar clares referències de la situació de desigualtat, marginació, opressió i exclusió que viuen les dones a Guatemala. Castillo (2015) comenta que l'ordre patriarcal ha construït simbòlicament a les dones com a éssers naturals el qual ubica a les dones com a éssers inferiors, sense poder, destinades a la reproducció, biològica i social i per tant, responsables de cuidar a la família i al seu entorn. Alhora, també exposa que no són considerades en cap moment com a subjectes socials, històriques ni polítiques.

Segons l'últim Informe Mundial del Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), titulat "Desenvolupament Humà per a tots", Guatemala és un país on les desigualtats

entre homes i dones destaquen per sobre d'altres països d'Amèrica Llatina. Guatemala en aquest sentit, es troba en una situació més deficient que el 72% dels països del món.

Partint d'aquestes dades, és important destacar que les dones a Guatemala viuen en un context en la que aquest les exposa majoritàriament a unes desigualtats i inferioritats respecte els homes, sobretot, si parlem de les dones indígenes. L'autor Salgado (2003), ens exposa la situació de les dones indígenes de Guatemala i en primer lloc, comenta que en la majoria dels casos, el paper de la dona es troba condicionat per les decisions d'un home, com per exemple el fet que el pare negociï el seu matrimoni des de ben petita. Per altra banda, també exposa l'alt risc que tenen les dones a ser abandonades amb fills i alhora no tenir l'oportunitat d'accedir a cap tipus de pensió, com també a ser maltractades i que l'estat no faci res al respecte.

Pel que fa a la protecció i la seguretat de la dona, remarcar que les dones treballen fins al moment del part. Relacionat amb aquest tema, Minobis, M. (2003) ens exposa que cada any, mil dones moren per falta d'atenció en la salut reproductiva, la majoria de les quals són menors de 20 anys, com també més de la meitat de parts no poden ser atesos ni per metges ni per llevadores.

En aquest apartat, doncs, i lligat a l'anterior paràgraf considerem necessari parlar de la multiculturalitat de Guatemala per tal de poder conèixer les diferents realitats del país i les diferents situacions en les quals es troba la dona guatemaltenca. D'aquesta multiculturalitat en ens parla Minobis (2003) a partir de la Rigoberta Menchú, activista social guatemaltenca, membre del grup indígena maia quixé i "ambaixadora de Bona Voluntat" de la UNESCO, la qual el 1992 va ser guardonada amb el Premi Nobel de la Pau. Ella exposa que "*El record de la mare li fa reviure la doble lluita que les dones han hagut de patir al llarg de la història: ser reconegudes com a persones i assolir la igualtat. I, en aquest cas, encara una tercera: la del reconeixement de la identitat indígena.*" (Minobis, 2003). pag 41) A Guatemala hi ha una complexitat afegida alhora de parlar de les dones a Guatemala, ja que s'hi poden trobar diferents cultures i tradicions arrelades, que conviuen entre ells, Mayas, Xincas, Garífunas i Ladinos, que cadascuna d'aquestes ètnies té una situació específica.

Exposat el problema cultural que existeix entorn la situació de les dones indígenes, en la que hi trobem una desigualtat multidimensional, ja que es barreja condició de gènere i condició cultural, cal tenir present els factors o l'estructura del sistema que ha portat al fet que les dones en general ocupin un nivell inferior de la societat en molts casos.

Algunes de les solucions que han hagut de recórrer les dones indígenes a causa de les dificultats de sobreviure a les seves comunitats ha sigut l'emigració a les grans ciutats, i aquest fet ha generat que les filles vagin a treballar a les ciutats, mentre els fills es queden en el treball agrícola, és una situació habitual de supervivència de les famílies que viuen al camp.

L'índex d'analfabetització es troba més elevat en les dones, concretament un 95% de dones han tingut dificultats per accedir l'educació. En conseqüència, en l'àmbit d'ocupació, trobem que són discriminades en els salaris i en la tipologia de treball, sumant que moltes d'elles i com a fet cultural tenen "l'obligació" d'atendre la casa i els fills. Alguns dels exemples de discriminació podria ser el fet de que les dones dedicades a la indústria no tenen drets laborals; les dedicades a l'economia submergida, han de tenir dos treballs per tenir un sou digne.

Un dels greus problemes a Guatemala és la violència o el femicidi. Trobem que diverses organitzacions internacionals i nacionals s'han pronunciat sobre la gravetat del problema de la violència contra les dones a Guatemala i el context general d'impunitat davant d'aquests fets. La CIDH (Comisió Interamericana de Drets Humans) ha manifestat en reiterades ocasions la seva preocupació davant la prevalença d'aquest tipus de violència. El femicidi a Guatemala ha augmentat en un 40% entre 2001 i 2014. Segons la CEPAL, una de les comissions regionals de les Nacions Unides, el 2014 hi va haver 876 femicidis. Aquest greu problema que afecta la societat guatemalteca es tradueix en la manca de diligència per part de l'Estat en prevenir, investigar i sancionar actes de violència contra les dones en un context de creixement d'aquestes accions.

Salgado (2003) ens parla del futur que els espera a les dones indígenes i com les associacions i organitzacions lluiten perquè es consideri a les dones de Guatemala persones amb drets. Trobem drets bàsics que a vegades són vulnerats; en primer lloc, poder decidir sobre ser mare o no i poder determinar els fills/es que volen; en segon lloc, no morir per avortaments, i que els seus fills/es siguin responsabilitat social; en tercer lloc, tenir la possibilitat de desenvolupar-se, on la violència i les violacions no hi tinguin cabuda; en quart lloc, tenir dret a l'educació (casa, menjar, vestimenta, salut i democràcia) i que la jerarquia pel sexe desaparegui; en cinquè lloc, que no es mati, es discrimini, o s'exploti, en sisè lloc, ser indígena no significa sinònim d'inferioritat i discriminació, com també que no se les expropiï del seu cos. Fent referència a les dones indígenes, Minobis, M. (2003) ens diu que ser indígena és com si automàticament ja fossis sospitosa, davant de qualsevol autoritat. Exposa que ella moltes vegades, pel simple fet de ser-ho t'has de preparar per viure situacions dures. Com també, el fet de ser indígena i vestir-se amb les robes típiques i multicolors, és motiu de ser contemplada amb mals ulls per les autoritats militars o per l'exèrcit.

2.3.- LA ORGANITZACIÓ DE LA DONA A GUATEMALA

2.3.1.- Mobilització de la dona a Amèrica Llatina

Es considera important presentar un apartat centrat en les mobilitzacions que van dur a terme les dones d'Amèrica Llatina i de Guatemala per tal d'identificar el poder i la capacitat d'actuació i de lluita col·lectiva davant de situacions injustes i de desigualtats a les quals s'enfrontaven i i s'enfronten les dones en l'actualitat. Comentar que abans d'exposar com s'ha organitzat i mobilitzat la dona a Guatemala, considerem necessari presentar la mobilització política, social i cultural de les dones a Amèrica Llatina, per entendre en conjunt les diferents mobilitzacions i la seva globalitat. Aquest punt permet posar de manifest els tipus d'organitzacions que han anat apareixent al llarg de la història i així poder conèixer el progrés de la Comunitat Nuevo Horizonte fins a l'actualitat.

Tal com exposa Bendelac (2015) és a partir de l'any 1975 quan es va produir un increment de la mobilització política de les dones en tots els sectors de la societat i en tota la regió d'Amèrica. Es tractava de dones de classes mitjanes, guerrilleres i comandants dels països en conflicte armat, mares i dones defensores de drets humans dels països amb règims dictatorials, mestresses de casa activistes de les organitzacions urbà-populars, etc.

Celiberti (2003) citat per Bendelac (2015), destaca que un dels elements per a entendre el procés de desenvolupament del Moviment de Dones a Amèrica Llatina, és el reconeixement de la diversitat i multiplicitat d'identitats feministes, i les seves implicacions teòriques i pràctiques en la redefinició de les vies emancipadores. D'acord amb aquesta definició, Bendelac (2015) ho relaciona amb l'autor Jaquette (1991) que proposa l'estudi del Moviment de Dones a partir de tres tipus d'organitzacions que van treballar conjuntament durant la transició democràtica.

Defensores de drets humans

Els contextos de forta repressió militar i governs dictatorials van generar que les dones fossin les primeres a denunciar les violacions dels drets humans.

Aquestes organitzacions estaven formades per mestresses de casa amb molt poca experiència política, i l'activisme era el resultat de la invasió de l'esfera privada de la família per part del govern.

Aquestes dones no es veien a si mateixes com a feministes; al contrari, la seva solidaritat i estratègies polítiques eren una extensió dels seus rols tradicionals i del posicionament en tant que mares dels i les desaparegudes, empresonades i assassinades.

Organitzacions veïnals

A causa de la profunda recessió i conseqüent crisi econòmica dels anys vuitanta, els governs van implementar mesures de reajustament estructural, i amb elles, els preus dels aliments i béns de primera necessitat es van incrementar. En resposta a aquesta situació, les famílies més empobrides de les ciutats es van veure obligades a dependre dels seus propis recursos per assegurar la supervivència, per aquest motiu van anar apareixent organitzacions veïnals destinades a la provisió d'alimentació i serveis mèdics. Tot i que la implicació de les dones en organitzacions de base no era una novetat, va suposar un avanç en l'articulació d'una organització comunitària en reclamar al govern, una regulació dels preus de les necessitats i serveis bàsics.

Grups feministes

Estaven formats per dones d'organitzacions d'esquerres, de classe mitjana, professionals, amb educació universitària i experiència política, les quals formaven grups d'autoreflexió. Eren grups extremadament compromesos amb la unió entre feminisme i canvi social, influenciades per les dones exiliades a Europa i Amèrica del Nord retornades durant la transició democràtica.

Van començar amb l'organització de seminaris de sensibilització i van acabar reunint-se bianualment amb organitzacions de la regió per compartir experiències i objectius. A partir d'aquestes pràctiques, van sorgir espais destinats al treball en xarxa de les dones, sent el més significatiu la Trobada Feminista Llatinoamericana i del Carib.

Amb aquestes trobades van aconseguir crear una identitat política feminista i col·locar a l'escenari regional la interpel·lació radical als sistemes de coneixements i organització de la societat. La clau és que les organitzacions de dones sorgides en els contextos d'autoritarisme, es situaven obertament en contra de la militarització dictatorial i amb un enfocament de gènere i pro drets humans. Es començava a concebre que els drets humans estaven estretament vinculats amb els drets de les dones, i a partir del rebuig a l'autoritarisme militar, es va començar a criticar l'autoritarisme a la família. No només es va reconèixer i va condemnar la violència contra les dones, així com les agressions generalitzades i l'empresonament per motius polítics dels règims autoritaris, sinó que es va començar a admetre que aquesta violència superava les fronteres públiques per instaurar-se a la vida privada.

És a partir d'aquest procés de conscienciació col·lectiva, quan les dones van començar a reflexionar sobre la seva condició de gènere i la desnaturalització dels sexes. Alhora, es van posar en dubte i van desarticular les creences socioculturals d'opressió a les dones, per presentar noves expressions i àrees d'intervenció mitjançant petits grups d'actuació.

2.3.2.- Mobilització de la dona a Guatemala

Per poder dur a terme una millor descripció de l'evolució i trajectòria del Moviment de Dones a Guatemala, Bendelac. (2015) proposa la seva presentació d'acord amb quatre etapes constitutives:

2.3.2.1.-Etapa 1975-1985

Les dones, en aquesta època van tenir un paper important en les organitzacions mixtes, fins i tot dins dels grups revolucionaris on moltes d'elles s'hi van unir. Tot i això, en aquesta etapa els drets més fonamentals de moltes dones varen ser prohibits i violats en conseqüència a la crueltat de l'enfrontament armat que va viure Guatemala. En aquesta etapa es van veure forçades a assumir la funció de suport econòmic de la família, afrontant la violència i creant nous espais de participació social on actuar com a agents actius de canvi. Aquesta època, marcada per l'apoderament forçat, les dones van adquirir experiència política i capacitat d'organització, i on amb la finalització de l'enfrontament armat, la consciència individual i col·lectiva va afavorir la creació d'una agenda centrada en qüestions de gènere.

L'any 1985, les dones guatemalenes es trobaven organitzades entorn de qüestions de democràcia, de drets humans, justícia social, igualtat econòmica i pau. Tot i això, es poden identificar dos motius principals per la no propagació d'un Moviment Feminista en aquesta època. El primer, i de més pes, va ser el context de depressió governamental i insurgència revolucionària que va viure Guatemala entre 1978 i 1985, i el segon, marcat per una resistència ideològica que no propiciava una situació favorable per al qüestionament de les relacions entre els sexes, és per això que era la condició de gènere i subordinació de les mateixes dones que impedia que moltes d'elles traspasessin la barrera de la no participació en els espais públics i reflexionessin sobre la seva identitat i capacitat d'acció.

2.3.2.2.-Etapa 1985-1994

El Moviment de Dones Guatemalenes, entès com un moviment social articulad, es va desenvolupar amb la reestructuració política i econòmica de Guatemala iniciada al 1985.

Les dones, a través de les seves organitzacions havien creat un "Moviment" que partia des d'una posició de lluita per la justícia social. *"Ahora estamos organizadas y aprendemos. Tenemos una voz, y nosotras como mujeres, también podemos hablar [...] Los hombres no*

nos pueden forzar a retroceder si estamos organizadas" (Bendelac, L (2015) citat: Women's Commission for Refugee Women and Children, (1992) pag 174

Durant la transició democràtica de Guatemala, la motivació fonamental del Moviment de Dones no només era continuar amb la recerca de les persones desaparegudes, el respecte dels drets humans, la desmilitarització de la societat i la resolució del conflicte armat, sinó que a més lluitaven per la millora de les condicions de vida per al conjunt de la societat.

Destacar que alguns dels grups de dones formats després de l'any 1986 es definien com a feministes, mentre que d'altres, no. Bendelac, (2015) explica que la classe, l'etnicitat i la ubicació geogràfica van actuar com a elements diferenciadors de la mateixa organització. En funció d'aquestes variables es podia distingir a les organitzacions feministes, aquelles compostes principalment per les dones mestisses de classe mitjana i alta de les àrees urbanes, mentre que els grups no definits específicament com a "grups de dones" estaven compostos i encapçalats per dones indígenes de l'àrea rural. Moltes "*lideresas*"¹ feministes es caracteritzaven per haver participat en els moviments populars de les dècades precedents, estar en contacte amb corrents feministes (fos a la universitat o a l'exili durant l'època de gran repressió) i plantejar-se la falta d'atenció a l'enfocament de gènere en les mobilitzacions populars.

Per altra banda, les "lideresas" no feministes, tot i haver participat en les mobilitzacions de la dècada precedent, però sense estar en contacte amb corrents feministes, van mancar de fonament teòric i ideològic per atribuir a la seva acció col·lectiva. Es tractava d'agrupacions que sense ser estrictament feministes, partien de l'anàlisi de gènere per explicar la realitat política i socioeconòmica.

Així doncs, els Moviments de Dones tenien composició i accions molt heterogènies, ja que hi havia organitzacions de dones feministes, defensores de drets humans, agrupacions de dones refugiades, desplaçades internes, o combatents de la guerrilla entre d'altres, que van acabar construint el gènere com la base de la seva política identitària. Així doncs, tot i la subordinació social, política i econòmica de les dones a Guatemala, les Guatemalenques van començar a concebre una lluita col·lectiva basada en les diverses concepcions de gènere a partir de finals del segle vint.

¹*lideresa*. 1. f. Directora, jefa o conductora de un partido político, de un grupo social o de otra colectividad.

Bendelac (2015) a través de Gonin (2004), proposa una categorització de les organitzacions de dones en funció a la seva classe social. En primer lloc, es troben les dones de classe mitjana, amb estudis universitaris i feines professionals, centrades amb qüestions d'autonomia, preferències sexuals i drets reproductius. En segon lloc, trobem les organitzacions de dones de classe mitjana i baixa, amb un nivell d'educació baix, principalment treballadores, pageses, viudes, i indígenes les quals la seva lluita es centra amb els drets humans.

Per la seva part, Bendelac, L. (2015) posa de referència Montes, L (1999) que destaca que el perfil de les organitzacions ha estat relacionat amb els sectors als quals es dirigien les demandes que articulaven i els espais en els quals participaven:

- Agrupacions feministes en què es troben dones de classe mitjana, professionals o amb estudis universitaris i amb poca presència indígena.
- Militants d'organitzacions del moviment popular o de partits polítics, provinents de l'esquerra tradicional i reivindicaven la consideració de la dona com a subjecte polític. És el cas d'Agrupació de Dones Terra Viva.
- Dones vinculades amb la lluita per la supervivència i els drets humans, majoritàriament de classe mitjana i baixa, sense nivells d'educació formal alts. Solien ser treballadores assalariades urbanes o camperoles, vídues i indígenes, l'aparició va ser el resultat de les violacions dels drets humans, sent organitzacions pioneres en la lluita social i política de la dona. L'exemple més representatiu és el Comitè Nacional de Vídues de Guatemala -CONAVIGUA.
- Organitzacions sorgides durant l'enfrontament armat per refugiades, retornades i desplaçades, molt nombroses i de majoria indígena. Es tracta d'organitzacions que van participar en el procés de pau incorporant les seves peticions a la taula de negociació i aconseguint una força molt destacable.
- Dones sindicalistes, obreres, amb un nivell escolar baix i condicions de vida molt precàries. Per la seva situació, les demandes de gènere s'inscriuen en demandes sindicals fent que en la majoria dels casos, es posterguin.
- Dones desmobilitzades de la guerrilla, que van tenir una participació directa en la lluita armada i que es van veure sotmeses a una incorporació a la vida civil molt complicada; per les experiències viscudes durant l'enfrontament armat i les posicions assumides, aquestes dones es van oposar a retornar als rols tradicionals de gènere. Com a membres del partit polític URNG, els seus objectius es van centrar a aconseguir programes que incorporessin la perspectiva de gènere.

2.3.2.3.- Etapa 1994-2000

Tal com comenta Bendelac (2015) en aquesta etapa, les organitzacions de dones a Guatemala, influenciades pels moviments feministes internacionals, van començar a reclamar la seva participació en el procés de democratització i reestructuració econòmica, com també als acords de pau, on la participació de les dones no només va ser inevitable, sinó necessària. Van proposar reformes educatives i legislatives que promoguessin la igualtat de gènere, van posar en marxa fòrums sobre la violència domèstica i els drets de les dones treballadores, com també van pressionar perquè el procés de formulació de polítiques públiques inclogués la perspectiva de gènere i perquè s'establissin programes d'Estudis de la Dona a les universitats.

Gràcies a les tasques generades per una coalició d'organitzacions de dones, es va acordar que les dones també havien de ser un sector constituent dins de l'ASC², creant el Sector de Dones el maig de 1994. Es va tractar d'un canvi important que va ajudar a cohesionar el Moviment de Dones, alhora que, de manera indirecta, propiciava el que Berger va denominar institucionalització.

El Sector de Dones, compost per representants de les organitzacions populars, polítiques, professionals, sindicals i maies va aparèixer com a primer intent d'organització de dones guatemalenes de diversos sectors socioeconòmics, polítics i ètnics per tal d'unir-se i treballar conjuntament en la recerca de propòsits comuns per les dones. En aquest, van participar 32 organitzacions les quals el seu objectiu era la recerca d'un consens dels grups multisectorials respecte a la diversitat i alhora fer del Moviment de Dones un actor social important en la consolidació de la democràcia guatemalteca i inscriure les demandes de les dones en el procés de construcció dels acords de pau.

"Los Acuerdos de Guatemala fueron únicos en atender a los roles de la mujer en la sociedad y abogar por un cambio hacia una mayor igualdad de género. Los Acuerdos reflejaron un reconsideración del rol de la mujer en la sociedad. Al menos en el nivel formal, las mujeres fueron reconocidas como protagonistas clave del futuro desarrollo de Guatemala. Sin embargo, el reto era implementar los acuerdos de tal manera que se pudiera transformar la sociedad guatemalteca" (Bendelac. (2015) cita Luciak (2001) página 57). En aquest apartat es mostra la necessitat i el repte de futur de poder portar a terme els acords que havien arribat, per tal de poder millorar la vida de les dones de Guatemala.

² *Asamblea de la Sociedad Civil*

Senyalar que, la falta d'actuacions per part de serveis socials en aquesta època, va generar que algunes de les organitzacions de dones, assumissin tasques que el sector públic no podia assumir. En especial, serveis socials destinats a les persones més necessitades. Alhora, l'Estat va començar a dependre dels serveis que les dones oferien, ja que eren actors locals capaços de proveir serveis que la pròpia maquinària estatal no oferia. S'incrementava la dependència cap a les organitzacions de dones, però pel contrari, el suport que oferia l'Estat a aquestes era cada vegada més reduït.

Així va ser com a poc a poc, la fragmentació del Moviment de Dones va anar-se accentuant, ja fos per qüestions d'ètnia, raça o classe, o com a conseqüència de l'accés a les estructures de l'Estat. La diferència d'enfocaments i opinions va generar que, a principis del segle XXI, hi hagués un gran nombre de participants dins el Moviment de Dones, però que aquest estigués dividit en funció de les estratègies i objectius que cadascuna de les organitzacions perseguia.

Aquests fets, pretenen desmitificar la imatge d'un moviment cohesionat capaç de mantenir identitats polítiques col·lectives; la realitat era tal, que a mitjans de la dècada dels noranta, el Moviment de Dones havia crescut en nombre de participants encara que seguia sent la unió de petites organitzacions separades entre si.

2.3.2.4.- Etapa 2000

El 2000 va estar marcat per un important increment de la violència i la inseguretat pública, amb molts de casos de corrupció governamental i ineficiència del sistema legal, juntament amb un deteriorament de la situació econòmica, que va impossibilitar la posada en marxa dels Acords de Pau, comenta Bendelac (2015).

Espais com el Fòrum Nacional de la Dona, el Sector de Dones, o xarxes i coordinacions, van disminuir el seu nivell d'activitat adoptant-se a altres formes de treball; per contra, van sorgir grups, comitès i xarxes en l'àmbit local, on les dones van crear un discurs d'autonomia basat en els seus drets.

En el marc de les eleccions del 2003, es va produir una discussió entre dones indígenes i ladina-mestisses sobre propostes que havien de ser incloses pels partits polítics, arribant a acordar la creació i enfortiment de mecanismes institucionals per a l'avanç de la dona, com per exemple l'assignació de fons estatals per a programes específics per a les dones i l'aprovació de lleis i / o reformes legals que contribueixin a eliminar les barreres que limiten l'efectiva participació de les dones en els espais polítics i de gestió i execució de polítiques

públiques. Un dels principals èxits era el fet que les organitzacions de dones havien traspassat visions, demandes i articulacions fora de la capital, tenint repercussions en gran part dels departaments del país, fins i tot traspassant les xarxes regionals.

Pel que fa a les organitzacions de dones indígenes, la situació de les refugiades a Mèxic de tornada a Guatemala va empitjorar, en ser titllades de membres o simpatitzants de les organitzacions revolucionàries. Així mateix, els va ser complicat continuar amb la seva agenda d'apoderament que tenien a l'exili en tornar en els límits del conservadorisme guatemalenc, per això van emprendre accions destinades a la implementació de projectes productius. D'altres, en canvi, van treballar pels seus drets a la terra o el respecte a la diversitat cultural.

Bendelac, (2015) exposa en paraules de Carrillo i Stoltz Chinchilla (2006) que la clau se centra que mentre algunes activistes es van sentir afectades davant la despolitització del moment i la disminució de la influència del Moviment de Dones en la política nacional, es va donar la propagació d'organitzacions de dones i feministes en les àrees rurals, arribant a ser considerat com un nou moment dins el Moviment de Dones. La descentralització del Moviment de dones va generar les condicions necessàries per a una nova articulació d'una reflexió col·lectiva des de la "perifèria" del país; per aquesta trajectòria i actual evolució, tota l'atenció ha d'estar posada en les col·lectivitats rurals.

2.4.- HISTÒRIA

Tal com diu, Vidgen, Lucas, Schechter,(2017), amb l'adjectiu tumultuós no n'hi ha prou per descriure els esdeveniments que Guatemala ha viscut en els últims mil·lennis, ja que ha viscut certes etapes on la població s'ha vist atrapada una vegada i un altre en el foc creuat de les guerres. Per aquest motiu és important explicar un seguit de fets històrics que són rellevants per tal d'entendre la realitat actual del país, i així contextualitzar històricament la Comunitat formada per exguerrillers de les Fuerzas armadas rebeldes en la que es centra aquest treball.

2.4.1.-Periode Colonial (1524-1821)

Partim de l'època colonial, ja que van passar fets rellevants per la història de Guatemala. Els colonitzadors al arribar a les terres centre americanes, van esclavitzar la població indígena perquè treballessin a les terres i negar-s'hi comportava la seva mort. El frare dominicà Bartolomé de las casas, horroritzat pel que estava passant va aconseguir que Carles I d'Espanya promogués les lleis noves del 1542, que posaven fi al sistema de treballs forçats. Quan els guatemalencs van començar a plantejar-se la independència d'Espanya, la població es trobava rígidament estratificada. Els espanyols nascuts a Europa eren els que posseïen

bona part del poder; els “criollos” (espanyols nascuts a Guatemala) dominaven els “ladinos” (mescla entre sang espanyola i maya). L’any 1821, els “criollos guatemaltecos” es van revoltar farts de ser menyspreats en el progrés, però la independència no va suposar grans canvis als indígenes. L’any 1823 Guatemala va reafirmar la seva independència, aquest període va ser beneficiós pels “criollos” però va perjudicar la vida dels maies guatemalencs.

2.4.2.-Període del S. XX.

Entre els anys 1898 al 1920 cal destacar que el govern d’Estrada Cabrera va aconseguir progressos en qüestions tècniques, tot i això, l’any 1920 va ser enderrocat i Guatemala va entrar en un període d’instabilitat, que va acabar amb l’elecció del general Jorge Ubico com a president. Aquest va modernitzar infraestructures sanitàries i socials, tot i això, l’any 1944 va ser obligat a exiliar-se. Les eleccions del 1945 van portar a la presidència al filòsof Juan José Arévalo, el qual el seu govern va durar fins l’any 1951 i va crear el sistema de seguretat social, una oficina per assumptes indígenes, un sistema modern de sanitat pública i una legislació laboral de tintes liberals.

El successor coronel Jacobo Arbenz, va continuar en la línia fent reformes agràries i alhora, expropiant grans extensions de terreny, com també va anunciar que les terres es redistribuirien entre els camperols, que això va fer saltar les alarmes a Washington. Arbenz va deixar el càrrec, i les reformes agràries mai es van dur a terme. Després d’Arbenz, la governança del país va ser majoritàriament militar, on la violència, i la política del terror era present i on les reformes agràries es van revertir, el dret a vot va condicionar l’alfabetització (prohibint els drets al 75% de la població) i la repressió militar era constant. El 1960 es van començar a formar “guerrillas” d’esquerra.

2.4.3.-Període de la Guerra Civil

La indústria de Guatemala es va desenvolupar rapidament, però el teixit social s’anava tensant cada vegada més. Els sindicats s’anaven organitzant i la gent emigrava cap a la ciutat, fet que va originar la urbanització irregular i l’aparició de barris “chabolas”. Alhora, es va implementar un cercle de repressió violenta i de protestes.

El 1979, l'Amnistia Internacional va calcular que havien estat assassinades de 50.000 a 60.000 persones en aquesta dècada. Com també cal esmentar, que el 1976 va haver-hi un gran terratrèmol que va causar la mort de 22.000 persones i va deixar sense casa a un milió.

La dècada del 1980, quatre grups de guerrillers es van unir formant les URNG (Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca), i la repressió contra aquests per part del govern del general Efraín Ríos Montt va ser dura, el qual va donar un cop d'estat el 1982. En aquesta època es van assassinar un gran nombre de persones de més de 400 comunitats, sobretot homes indígenes. Com també la mort aproximada de 15.000 civils com a conseqüència de les operacions de contra insurgència, o els més de 100.000 refugiats cap a Mèxic, la majoria maies.

L'agost del 1983 Ríos Montt va ser destituït pel general Oscar Humberto Mejía Victores, però els abusos i les repressions van continuar. Posteriorment l'elecció del president civil Marco Vinicio Cerezo Arévalo, on es van dipositar grans esperances en el seu mandat, però el conflicte armat va seguir en algunes zones i quan va acabar l'any 1990, molts es preguntaven si s'havia avançat en alguna cosa.

A principis de la dècada del 1990, el president Jorge Serrano (del Movimiento de Acción Solidaria) va obrir de nou el diàleg amb la URNG, però les converses van fracassar. Durant aquest període van continuar els abusos, tot i que ja havien tornat a la democràcia. Al 1990, cal remarcar el cas de la Myrna Mack, una dona que havia documentat la violència que l'exèrcit havia exercit sobre la població rural maia, la qual va ser assassinada. El coronel Juan Valencia Osorio, va ser declarat culpable de plantejar l'assassinat, però va passar a la clandestinitat abans de ser arrestat.

2.4.4.-Període de l'Acord de Pau

El 1996 va començar a governar Álvaro Arzú, successor de l'elegit Ramiro de León, el qual va continuar amb les negociacions amb la URNG fins que el 29 de desembre del 1996 es va firmar al Palau Nacional de Ciudad de Guatemala "un Acuerdo de Paz firme y duradero". Cal destacar que durant els 36 anys de guerra civil van desaparèixer milers de persones, van morir 200.000 guatemalencs i un milió van perdre les seves cases.

A partir dels acords de pau, tota l'esperança que hi havia que Guatemala es convertiria en una societat justa i democràtica va anar decaient. Moltes de les organitzacions internacionals van

criticar el país i molts guatemalencs defensors dels drets humans van rebre amenaces i menyspreus.

L'any 1999, Alfonso Portillo, del partit conservador "Frente Republicano Guatemalteco" va guanyar les eleccions. Portillo, va acabar sent jutjat per temes de corrupció, blanquejament de diners, fet que va generar que entrés a presó. Durant aquest temps Ríos Montt, que hi havia protagonitzat un cop d'estat, va rebre l'acceptació del "Tribunal Constitucional Guatemalteco" per poder-se presentar a les eleccions de l'any 2003, tot i que la constitució ho prohibia.

2.4.5.-Berger i la “Nova” Guatemala

A les eleccions del 2003, va guanyar Oscar Berger, per tant Ríos Montt va patir una rotunda derrota. Oscar Berger, era de la Gran Alianza Nacional (GANAN), de conservadors moderats, en el que es va mantenir al marge dels escàndols polítics, però com a president s'abstenia davant de qualsevol situació.

Les eleccions del 2007 van portar al poder a Álvaro Colom del partit polític de la "Unidad Nacional de la Esperanza" (UNE), de centre esquerra. Aquest, va seguir en la línia del govern de Berger, el qual era un govern estable i minimalista, però va acabar implicat en temes de corrupció. Posteriorment, l'elecció de Pérez Molina va ser molt polèmica, ja que havia estat general de l'exèrcit de Ríos Montt. Tot i això, els guatemalencs s'havien cansat del desgovern i van donar llibertat a aquest, amb l'esperança que aquest compliria amb el treball i amb la seguretat. Aquest va fer poc per poder combatre la delinqüència, i l'inici del seu mandat es va veure implicat amb temes de corrupció.

L'any 2015 es va publicar des de l'agència anticorrupció de la ONU, un informe on tot es va tornar molt més imprecís. Aquest informe deia que als membres del gabinet de Pérez Molina havien acceptat suborns a canvi de reduccions dels aranzels. A partir d'això van anar sortint més temes de corrupció a la llum i la vicepresidenta Roxana Baldetti va ser la primera a dimitir, que en els mesos següents més de 20 alts càrrecs van dimitir i van estar empresonats. Al final. Pérez Molina va resistir més però va dimitir i va ser detingut.

Actualment, ens trobem davant una Guatemala que segueix en la línia de corrupció, política del terror, amb alts índexs de pobresa, analfabetisme, falta d'educació i deficiències sanitàries, les quals es concentren a les zones rurals on s'hi concentra la població maya. Aquest fet

genera doncs, unes desigualtats evidents en la població de Guatemala, la qual es troba cada cop més desequilibrada.

2.4.6.-Sorgiment dels grups Guerrillers

És convenient senyalar que per entendre tot el procés organitzatiu de l'actual Comunitat Nuevo Horizonte, formada per exguerrillers de les FAR trobem necessari presentar explicacions generals sobre els 36 anys de lluita armada i les diverses actuacions del grup guerriller, les quals varen ser un clar exemple d'organització i mobilització per tal de trencar amb les injustícies socials del país.

En primer lloc, ens trobem davant de diverses persones que sense tenir gaire consciència organitzativa i de lluita, decideixen unir-se davant de la manca de llibertats polítiques i la violació dels drets humans i corrupció. Moltes d'elles provenien de comunitats rurals les quals havien estat evacuades enfront dels atacs de l'Exèrcit del govern. És per això, que cal remarcar que en molts casos la gent es va trobar obligada a refugiar-se i formar part de les columnes guerrilleres vivint en moltes ocasions en situacions límit. Com comenten: *"Se debía elegir entre morir de pie o vivir de rodillas"* (Comunidad Nuevo Horizonte, 2011, pagina 21) *"Algunos entramos a la guerrilla a conciencia, conociendo un poco la lucha de clases, la parte social, que era la política, pero no sabíamos qué era la política insurgente. No teníamos ninguna preparación militar"* (Anónimo, Cooperativa Nuevo Horizonte, (2011), pagina 36)

Les condicions, a la selva, on es refugiaven, tal com expliquen a Cooperativa Nuevo Horizonte, (2011) eren dures. Alhora, els combats als fronts guerrillers cada dia eren més intensos. La guerrilla, cada vegada guanyava experiència combativa però era difícil cuidar dels refugiats. La constitució de la seva lluita va travessar per fases difícils i complexes, en les que es trobaven amb armes deficientes, perseguits i amb poc temps per preparar-se.

I així és com es comença a conformar la guerrilla, amb deficiències, on comencen a haver-hi les primeres malalties, i amb una cultura individualista i no col·lectiva, és per això que comenten que era necessari treballar per interessos col·lectius. Tot i això, l'esperit combatiu i el poder conjunt revolucionari de lluitar contra les injustícies va crear entre els integrants de la guerrilla un ordre organitzatiu que cada cop més, enfortia les relacions entre ells, fent desaparèixer així, tots tipus de diferències, ja fossin socials o de gènere. Com es comenta a Cooperativa Nuevo Horizonte (2011) pag 6: *"Sólo había tiempo para tender la mano y no para retroceder. Esos valores han sido la base principal de nosotros, fueron parte de la convivencia de esa época y que se traducen en la amistad, convivencia y cariño actual"*

Les dones, varen tenir una participació directa a la lluita armada, on la seva tasca va ser del tot necessària. Ens trobem doncs, davant d'una generació de dones del segle XX que es van unir a la lluita revolucionària amb la intenció de transformar les injustícies del país. Aquestes, no es consideraven ni menys ni més fortes que els homes, ja que realitzaven les mateixes accions que ells, tal com comenta una dona exguerrillera:

"Cuando entramos a la guerrilla era difícil para mí, porque el primer choque fué ponerme pantalón, usar botas, usar calcetines. Yo me ponía pantalón y encima me ponía la falda. La vida allá en principio era bastante difícil pero después ya me acostumbré y al final hasta tenía una que bañarse en calzón y brasier, todo el mundo. Al final una se adapta, y en un momento en que uno estaba muy jodido, igual lo ayudaban a uno." (Anònima, Comunitat Nuevo Horizonte (2011) pagina 51)

Els rols tradicionals de gènere, eren gairebé inexistents a la guerrilla, el fet de treballar tots seguint els mateixos objectius, feia que aquest quedessin oblidats.

2.5.-COOPERATIVA NUEVO HORIZONTE

En el context de les pràctiques de cooperació Internacional, vam tenir l'oportunitat de viatjar a Guatemala, concretament a la Cooperativa Nuevo Horizonte, una comunitat especial, diferent de la resta, és una comunitat que es va crear a partir de la lluita d'un poble revolucionari, unit i organitzat. Un poble que ha lluitat molt per arribar en el punt en el qual es troba, i que ahora ha sabut aprofitar tots els recursos que els envolten, treballant-los creant estratègies i realitzant una lluita continua. En definitiva, una paraula que defineix Nuevo Horizonte és Esforç.

"Nos propusimos construir un Nuevo Horizonte, por el que iniciamos un camino para la construcción de una nueva vida para todos y todas, rescatando la experiencia organizativa acumulada y crear, una estructura legal que permitiera hacer gestión y garantizar la sobrevivencia de nuestras familias. Cambiamos las armas por la tierra!"
(Cooperativa Nuevo Horizonte, pag 92 (2011))

La Cooperativa Nuevo Horizonte va ser formada l'any 1998 per un grup de famílies desmobilitzades a causa del conflicte armat intern a Guatemala. Concretament, el 26 de Febrer de l'any 1998 varen arribar al municipi de Santa Ana (departament de Petén) 126 famílies desmobilitzades de les forces guerrilleres que operaven en el front nord de Cobán i Petén (FAR). L'experiència de vida a la guerrilla, els va preparar per afrontar tot el treball que

suposava aixecar i construir des de zero una Cooperativa, on van començar a construir els habitatges i a crear els recursos necessaris per a poder-hi viure.

Ens trobem doncs, davant d'una Comunitat jove amb consciència i identitat revolucionària composta per 433 persones, 277 dones i 206 homes amb un Projecte Comunitari alternatiu al sistema capitalista amb l'objectiu de crear espais per a tots per a desenvolupar la creativitat de manera col·lectiva.

La visió de la Comunitat és d'una Cooperativa integral Agrícola amb un enfocament empresarial, que contribueix a millorar el nivell socioeconòmic dels seus socis mitjançant els seus components productius: ramaderia, reforestació, piscifactoria, turisme solidari, comercialització i crèdit; que contribueixi a harmonitzar la convivència entre els seus membres.

Alhora, la seva missió és millorar el nivell socioeconòmic dels socis, a través de l'establiment de sistemes de producció, processos competitiu d'industrialització i comercialització i l'apoderament de la justícia social, la unitat, la igualtat de drets i la solidaritat entre els seus membres. El compromís i l'organització són el motor que els impulsa per tal que prevalguin els interessos col·lectius i individuals, que és en definitiva, el que dóna sentit a la comunitat.

La Cooperativa es desenvolupa sobre la base d'un projecte polític, social i econòmic, que té en compte les necessitats comunitàries i alhora, garanteix l'ús comunitari de la terra. Des de la proposta i el debat col·lectiu impulsen el seu projecte, a través del debat i la discussió en el màxim òrgan de presa de decisions, l'Assemblea Comunitària composta per 100 sòcies i socis, dirigida per la Junta Directiva, formada per 5 membres escollits a l'Assemblea de socis.

Part important de Nuevo Horizonte és el grup de "veterans", el qual és una instància de consulta i suport a les decisions de la comunitat. Aquest grup, té facultats per a convocar l'Assemblea general quan ho cregui necessari. Es troba compost per persones que durant la guerra van tenir alts càrrecs en l'àmbit militar.

Amb una visió de llarg termini, desenvolupen projectes importants en el camp productiu, la cooperativa recolza iniciatives als seus membres, amb l'esforç i treball comunitari el resultat d'aquests projectes col·lectius van generant recursos per recolzar els altres esforços relacionats amb la salut i l'educació. Cada família, compta amb una hectàrea de terra destinada a la producció principalment de "*frijol*" i "*maiz*" que són la base principal de la seva alimentació. Els serveis comunitaris de la Cooperativa són els següents: guarderia infantil,

biblioteca, escola primària i secundària, centre de salut. Els cinc projectes col·lectius són els següents; reforestació, piscifactoria, ramaderia, una tenda d'articles de consum diari i el turisme solidari, els beneficis d'aquests projectes són per totes les persones sòcies. Cadascuna d'elles, ha de treballar quatre dies de treball al mes, en qualsevol dels projectes.

PROYECTE DEJANDO HUELLA

El Projecte Dejando Huella és un clar exemple d'organització, mobilització i d'apoderament de dones dins la Comunitat. Aquest projecte ens serveix com a lligam del nostre treball, ja que aquest ens permet relacionar els conceptes de comunitat, organització comunitària i la identitat col·lectiva amb els moviments socials de les dones i la seva mobilització envers les desigualtats de gènere.

Aquest, és un projecte comunitari organitzat per a set dones voluntàries de la Cooperativa, el qual el seu treball en si és la formació de dones d'un total de deu comunitats del departament de Petén. Realitzen un treball per a les dones basat en l'acompanyament, en capacitar, i apoderament. Alhora, realitzen una introducció sobre quins són els drets de les dones així també perquè elles ho exigeixin davant les entitats del govern i també en la seva pròpia família, ja que anteriorment moltes dones indígenes no eren conscients que elles també tenien drets i sols pensaven que els homes tenien drets. El projecte de "Dejando Huellas" forma part de la "Red de Organizaciones de Mujeres de Petén i de la articulación nacional de la escuela de formación política"

“Las mujeres de Nuevo Horizonte están organizadas y participan activamente en redes y alianzas por los derechos de las mujeres en el departamento de Petén y el país. Este es otro aspecto en el que el empoderamiento de las mujeres desmovilizadas al integrarse plenamente a la cooperativa y en la conducción del proyecto comunitario ha tenido un efecto multiplicador en otras mujeres, que sin ser integrantes de la cooperativa viven en la finca y forman parte de la organización de mujeres que en la actualidad se ha fortalecido con la participación de las mujeres jóvenes; las que llegaron en brazos o muy niñas a la comunidad y que ahora toman su lugar en la organización comunitaria”. (Castillo, (2015) p.149)

3.- MARC TEÒRIC

El marc teòric pretén exposar els elements claus per analitzar la comunitat Nuevo Horizonte, els quals es parteix de dos conceptes a tenir en compte: l'acció comunitària, on s'exposa la comunitat, l'organització comunitària i la identitat col·lectiva; i per altra banda, els moviments socials de dones, on s'exposaran les ideologies feministes comunitàries i dialògiques, com també els moviments socials rellevants. Aquest apartat és essencial per entendre i comprendre el marc que es desenvolupa la comunitat i poder analitzar quins són els aspectes rellevants d'aquesta a partir de la teoria exposada.

3.1.- ACCIÓ COMUNITÀRIA

3.1.1.- Comunitat

Pel que fa a la definició de comunitat, vist que és un concepte abstracte i complex, hem considerat basar-nos en la definició que s'exposa a continuació: "Definir el concepte de comunitat en estat pur, en abstracte, és complex. En algun moment de la història s'ha utilitzat aquest mot amb la intenció d'homogeneïtzar les característiques d'un grup social a partir d'una característica compartida; com per exemple; la comunitat musulmana, la comunitat gai, etc. En aquesta visió no hi ha el component territorial que a mi em sembla prioritari, ja que des del meu punt de vista: la comunitat és una unitat/grup de població que resideix en un territori, en el qual s'estableixen tota una sèrie de relacions entre les persones i el medi que la caracteritzen com a comunitat" (Andreu, 2006, pag 8)

Ens trobem doncs, davant d'un col·lectiu lligat a un territori conformat per un conjunt d'actors socials (individus, grups o organitzacions) que mantenen relacions més o menys formalitzades definides com a xarxes socials i que institueixen pautes de vinculació mútua i de reciprocitat quotidiana. La seva cohesió com entitat col·lectiva està forjada per la consciència de pertinença dels seus membres i el fet de compartir una identitat comunitària. Aquest col·lectiu no és una realitat estàtica sinó que és un subjecte reconegut que vol ser protagonista del seu procés de canvi per la millora de les condicions de vida de les persones que en formen part.

Gomà (2006), exposa que la comunitat implica un cert tipus de realitat social en el qual hi ha presents alguns elements que la defineixen. Aquests poden ser:

- a) Col·lectiu humà que es reconeix amb la capacitat de ser subjecte i protagonista d'accions i decisions, que tenen per voluntat incidir en el canvi i millora de les condicions de vida de les persones que en formen part.
- b) Consciència de pertinença de les persones que integren el col·lectiu, és a dir, un cert grau d'integració subjectiva en una identitat comunitària compartida.

c) Existència de processos i mecanismes, més o menys formalitzats, d'interacció i suport social, és a dir, pautes de vinculació mútua i reciprocitat quotidiana.

d) Arrelament a un territori, a un cert espai compartit que articula agents, instruments i continguts per a l'acció. Un espai físic, una geografia, que incorpora significacions de pertinença.

3.1.2.-Organització comunitària

El desenvolupament de la comunitat requereix una organització comunitària, entesa com el mitjà adequat d'integració, representació i participació de les comunitats amb propòsits i interessos comuns de desenvolupament integral.

Cortés i Llobet (2011) citant a Dumas i Séguier (1997) proposen una definició que s'adapta al context de la Comunitat Nuevo Horizonte. Els autors exposen que l'acció comunitària produeix un procés de conscienciació que afavoreix la identificació col·lectiva entre els actors que protagonitzen l'experiència a través de la comprensió comuna dels seus problemes i de les solucions a aquests. Alhora, l'organització comunitària també requereix i impulsa un procés de mobilització per apoderar la població i incrementar la seva capacitat de superar els seus problemes més enllà dels seus interessos particulars. La construcció de noves formes de consciència i de mobilització es produeix a través de la implicació i participació en processos socials. Finalment exposen que la mobilització i la participació només és possible a través d'un procés d'organització, que es produeix quan un grup o una fracció de la població amb interessos comuns i/o compartits, és capaç de transformar-se en un grup organitzat i promoure accions que tendeixen contínuament al canvi.

Per tant, seguint la línia de la definició anterior ens trobem davant de tres dimensions bàsiques per entendre tot el que requereix l'organització comunitària. En primer lloc, la dimensió mobilitzadora remet al reconeixement de la comunitat com a subjecte en procés i a la importància de potenciar la seva capacitat de transformació social, en segon lloc, la dimensió conscienciant ens recorda que no hi ha existència comunitària sense que els actors que la conformen prenguin consciència del sentit que té per a ells formar part d'aquest agrupament humà i, per tant, de la seva identificació amb la resta d'actors que en formen part. I en tercer lloc, la dimensió organitzativa de la comunitat es refereix a la seva estructura de relacions i ens remet al repte de millorar la seva eficàcia com a subjecte col·lectiu.

El procés comunitari del qual parlem, és definit segons Marchioni, (1999) com un procés de millora de condicions de vida d'una determinada comunitat, és a dir, no dirigit només a solucionar o millorar la situació negativa d'aquesta, sinó que parteix del supòsit de que tota realitat és millorable i que cada comunitat veurà per on i com pot millorar la seva situació i quins seran els aspectes, temes o problemes més prioritaris i importants per tal d'organitzar-se. Aquest procés de millora, per tant, és un procés continuu, encara que pugui produir-se o desenvolupar-se per etapes i no pot ser limitat o esgotar-se en un projecte o programa. Per això aquest procés es caracteritza segons Marchioni, (1999) per:

- La implicació/participació del conjunt de la població que va assumint el seu protagonisme en el procés i es va creant una organització de la comunitat.
- Una activa implicació de les diferents administracions, començant per l'administració local.
- Un ús equilibrat i coordinat dels recursos existents, és a dir, un paper actiu dels diferents professionals, per poder contribuir al desenvolupament i a la globalització del procés comunitari.

3.1.3.-Identitat col·lectiva

La comunitat i l'organització comunitària exposades anteriorment ens porten a identificar i posar èmfasi en la consciència i pertinença de les persones que viuen en aquestes. Per tant, la identitat col·lectiva és un element clau, ja que segons Pérez (2005) fent referència a Agote (1998) exposa que a partir de la tradició Francesa de Durkheim, va ser quan es va construir el concepte interdisciplinari de referència per la definició d'identitat col·lectiva dins del marc de les ciències socials. *"Lo fundamental del concepto reside en la conciencia de identidad que es un atributo del individuo, pero cuya producción es social, basada en las significaciones sociales de rasgos individuales y colectivos."* (Pérez (2005) pag 137)

Per tant és necessari exposar que la identitat col·lectiva és una construcció social i segons Zárata (2014), basant-se amb l'autor Taylor, parteix de la definició d'identitat com una forma de creació social, que es pot fonamentar en dos aspectes: en primer lloc, s'exposa que el subjecte no decideix o no escull les fonts de la seva identitat, sinó que les construeix a partir de la relació social en el marc de la comunitat amb els altres significants; en segon lloc, que la identitat, a partir de la comunitat, es torna una narració del que som i com som.

És necessari destacar que Pérez (2005) fent referència a Alonso (1999), el qual exposa el procés de construcció de la identitat social com una auto atribució del subjecte respecte als

estereotips de cada un dels grups de pertinença, incloent-hi en aquest procés també els valors, les actituds, les representacions, les creences i les conductes dels grups. Tot aquest procés no apareix de manera espontània sinó com un procés de construcció de sentit. Per aquest motiu, segons Causse (2009), en els processos comunitaris apareixen amb força la recerca o el retrobament de les arrels, el passat comú, i d'aquesta forma els seus membres arriben a comprendre's, a concebre la seva identitat com a grup específic, com un conjunt dinàmic de valors on es recrea la cultura de manera quotidiana. Això és el que els permet la diferenciació amb les altres comunitats ja que aquest es revela de diferent manera entre comunitats amb les seves característiques. Aquest procés d'identitat col·lectiva permet als habitants de la comunitat, tal com exposa Causse (2009), promoure l'existència del sentiment de pertinença que condiciona i es desenvolupa a la comunitat, ja que és una condició important per poder generar i sostenir el desenvolupament d'aquesta i permetre l'assoliment d'una convivència harmònica i duradera.

Aquest sentiment, consciència o sentit de pertinença, segons Causse Cathcart (2009) té un caràcter històric i està relacionat amb la identitat cultural, que es va formant a partir que es desenvolupa la comunitat sobre la base de la interacció entre els seus membres, la cooperació i col·laboració entre uns i altres; l'afinitat entre els seus interessos i la possibilitat de compartir història i cultura comunes. Aquest sentiment de pertinença el defineix com a: *"Capacidad desarrollada por los comunitarios para asumir, promover y defender los valores propios de su comunidad. Sentimiento de orgullo con el que se expresa la historia viva de su barriada, como la razón de ser. Reflejo de ello es el dar a conocer a los visitantes y amigos las familias antiguas, los espacios naturales que les sirven de escenario cotidiano, las manifestaciones populares más arraigadas, las personalidades ya legendarias, entre otras (Martínez, A. e I. Taquechel, 1994:11)"* (Causse Cathcart, (2009). pag 4) És interessant exposar que el sentit de pertinença és un dels factors claus de la identitat col·lectiva, ja que identifica el perquè de l'existència de la identitat col·lectiva.

Finalment, per acabar d'exposar el tema de la identitat col·lectiva, cal parlar de representació social que segons Pérez (2005) seguint a Cucó (1990), cal posar atenció a la sociabilitat entre els grups, que compleix amb la doble funció: per una part acotar un espai propi dintre la societat civil que faciliti la seva representació social; per altra banda, la distribució interior dels grups com llocs específics on es construeix la identitat col·lectiva.

3.2.- MOVIMENTS SOCIALS DE DONES

Els nous moviments socials segons Chihu (1999) es caracteritzen davant de tot per ser moviments identitaris, és a dir, fundats en la construcció simbòlica d'identitats.

Als processos d'accions col·lectives la identitat es converteix en una meta per tal d'aconseguir donar força al moviment. Per tant, en el marc de moviments socials de dones, ens serà necessari parlar d'identitat de gènere.

D'acord amb Bendelac (2015) l'aparició del primer Moviment de Dones, i la incorporació d'aquestes a l'esfera política i la consideració dels interessos i dels seus drets, va aparèixer a Europa al segle XVII amb la Il·lustració i les noves estructures sorgides com a part del procés de modernització social, política i econòmica. Més tard, es va expandir a la resta de les regions al segle XIX i principis del XX, posicionant-se en contra de les desigualtats de gènere i del patriarcat.

L'autora fa referència a: Álvarez (1990) en el que defineix el Moviment de Dones com aquell que "persegueix els interessos de gènere de les dones i fa reclamacions als sistemes culturals i polítics sobre la base dels rols de gènere històricament adscrits a les dones". A més, l'autora afegeix que els Moviments de Dones es defineixen a partir de la seva autonomia respecte a altres grups socials, i per aquest motiu, exclou les organitzacions relacionades amb l'Estat, sectors de dones dels partits polítics, sindicats o altres organitzacions de la societat civil.

Tal com comenta Bendelac (2015) citant a Valdivieso (2006) la clau és tenir en compte que, en moltes ocasions, els mateixos Moviments de Dones no es consideren feministes. Ja que aquest, és un moviment heterogeni, amb presència desigual en l'escena social, amb demandes ambigües i moltes vegades contradictòries, expressades a través de formes tradicionals i noves modalitats de lluita que no sempre arriben a articular-se.

Molt semblant a aquesta idea Bendelac (2015) cita a Valcárcel (2001) el qual exposa que el feminisme és interpretat com un moviment i discurs polític que té per objectiu la transformació del patriarcat cap a una societat lliure d'opressió de gènere; el feminisme, ha sigut i és una suma d'accions de rebeldia i alhora afirmacions, que tantes dones han fet i a hores d'ara fan sense tenir, en cap moment consciència de ser feministes.

Davant doncs, d'aquesta falta d'identificació amb el Moviment Feminista "occidental" de moltes dones, hem considerat necessari plantejar dues tipologies de feminisme que trenquen amb la teoria base del feminisme i proposen noves corrents que tal com exposen alguns autors

mostren les veus de dones que no coneixen les teories feministes o no han tingut l'oportunitat de conèixer, però des del seu sentit comú i capacitat de reflexió han arribat a anàlisis més profunds en relació a aquestes teories.

3.2.1.-El Feminisme Dialògic

El feminisme és considerat com un dels moviments socials més importants del segle XX, en el que les dones, a través de les nostres reivindicacions, hem anat conquerint espais dels quals se'ns havia exclòs per motius de gènere i hem anat recuperant una veu que actualment, al segle XXI, poca gent s'atreveix a qüestionar. Tot i això, els nostres moviments han estat hegemonitzats per la minoria de dones que tenim el títol universitari i un treball qualificat, exposa Puigvert (2001).

Puigvert (2001), explica que les dones sense estudis universitaris, és a dir, la majoria de les dones, no han ocupat un paper central, ni l'elaboració del discurs feminista ni tampoc en els temes seleccionats per aquest discurs. De fet, l'autora ha denominat el seu llibre "las otras mujeres" precisament per explicitar des d'un principi que està centrat en les dones que han estat habitualment excloses dels discursos que han generat les acadèmiques, dones invisibles, que tot i això, duen a terme lluites iguals o més radicals que les realitzades per les universitàries.

Per trencar amb la bretxa dualista i amb el monòleg del feminisme oficial, Camisón (2016) exposa que és necessària la creació de llaços i construcció de ponts cap a la comprensió, l'escolta activa i interessada, com també la comunicació entre totes les dones. L'autora, argumenta que la base d'aquesta unió per poder emprendre una lluita comuna i coherent, és el diàleg. El diàleg és una metodologia de treball col·lectiu, que inclou a diverses persones amb punts de vista, creences i opinions diverses. El diàleg com a metodologia constructiva ens permet anar més enllà del respecte a les diferències, ens permet: debatre, relacionar-nos, conèixer-nos, comprendre les raons i els arguments dels altres, crear punts d'unió que superin les diferències, consensuar objectius, debatre sobre quins drets igualitaris col·lectius han d'acordar-se (superant l'egocentrisme i l'arrogància cultural i de classe occidental) i una vegada consensuats drets, objectius i temes mitjançant el debat, visualitzar les transformacions que s'han de realitzar i les prioritats a enfrontar.

El diàleg compromès del qual parla Camisón (2016), no és una discussió basada en relacions de poder, anomena que no hi ha vencedores ni vençudes, sinó que aquest comporta una ètica basada en l'escolta, l'argumentació racional, comprensiva i cooperativa, capaç de superar els problemes col·lectius.

El feminisme dialògic és segons Arrufat (2004) la inclusió de les veus de totes les dones partint de la igualtat de les diferències. Aquest concepte cobra sentit en les societats basades en el diàleg i la multiculturalitat, on el diàleg igualitari esdevé cada vegada més rellevant. Es reconeix la igualtat de totes les persones, al mateix temps que es reconeix i respecten les diferents identitats de cada una. El feminisme dialògic és un enfocament que supera el feminisme de la igualtat i el de la diferència i es construeix, doncs, a partir de la pluralitat de veus de totes les dones que decideixen, a través del diàleg igualitari què és el que volen i com ho volen.

El plantejament central del feminisme dialògic que proposen Beck-Gernsheim, Butler i Puigvert, (2001) està en defensar una radicalització dels processos democràtics per elaborar entre totes una teoria que permeti una sola definició de la feminitat, no entesa com a homogeneïtzadora, sinó que sigui inclusiva, dinàmica i igualadora de totes les veus. És a dir, que tingui present les diferències de gènere en comptes de fomentar la seva desaparició, i que sigui sensible al context en comptes d'indiferent a les situacions.

Així, dones amb orígens i vivències molt diverses avancen juntes cap a una transformació social de les relacions de gènere on la cultura o la raó acadèmica no s'imposa per sobre les altres sinó que es complementen. L'acció conjunta de totes s'orienta cap a la consecució d'espais i processos de diàleg i aprenentatge mutu on s'inclouen totes les veus.

3.2.2.-El Feminisme Comunitari

"Para el feminismo comunitario el feminismo es la lucha de cualquier mujer, en cualquier parte del mundo, en cualquier tiempo de la historia, que lucha, se rebela y propone ante un patriarcado que la oprime o que pretende oprimirla." Guzmán (2018) pàgina. En aquesta primera definició ens mostra que el feminisme comunitari va en la línia de la lluita que fan moltes dones arreu del món i dia a dia per obtenir uns drets i unes llibertats que en molts espais i contextos encara no estan valorades.

Per altra banda, cal posar èmfasi a un aspecte molt interessant que ens mostra que el feminisme comunitari neix des d'una visió concreta. El feminisme comunitari, tal com ho descriuen Badenes; Serra; Castro i Blanco (2017) és un moviment geopolític que es correspon amb les lluites de les dones en resistència que fan una proposta enfront d'un patriarcat que les vol oprimir. Però neix des d'una matriu epistèmica molt diferent d'aquella des de la qual neix el feminisme occidental. Els sabers que aporta el feminisme comunitari tenen la seva base en la recuperació de les lluites, els cossos i la cultura de moltes dones indígenes de les comunitats de Bolívia a través de la convergència de dos corrents: la comunitat de Mujeres Creando Comunidad i les lluites dels pobles i els moviments socials a Bolívia. Posteriorment s'estendrà per a la resta d'Amèrica Llatina i a poc a poc es convertirà en una proposta teoricopràctica que pretén transformar les estructures que sustenten les desigualtats entre homes i dones. Així doncs, el feminisme comunitari és un moviment social des de la vessant del feminisme, que és sorgit a Amèrica Llatina, per tant s'exposa des d'una basant pròpia de la realitat que estan vivint les dones i que dóna sortida a unes necessitats que es veuen afectades per les desigualtats que les envolten.

Per altra banda, cal reforçar que el fet que hagi sorgit a Amèrica Llatina no vol dir que sigui una lluita paral·lela a la que estan fent la resta de dones en tot el món per poder aconseguir una millora en les seves qualitats de vida, però sí que vol mostrar una realitat social concreta que viuen les dones de les comunitats d'aquests països. Així ens ho mostra Guzmán, (2018), quan ens exposa que quan es descolonitza el feminisme és quan es deixa de pensar només des d'una vessant del feminisme eurocèntric o de la revolució francesa, perquè segons ella ha demostrat ser insuficient i s'han estancat en un sistema de drets que pot afavorir al privilegi d'alguns i alguns entorns a les opressions de la majoria.

Segons Badenes, Serra, Castro, i Blanco, (2017) el feminisme occidental planteja en essència que ha d'existir igualtat social entre homes i dones. Reivindica els trets diferenciadors d'aquestes respecte a aquells, des de la individualitat de cadascuna. Però, per a les feministes comunitàries, les feministes occidentals s'han mogut sempre a cavall entre l'elitisme, les classes mitjanes acomodades i les universitats. Excepte excepcions, el feminisme europeu o del Nord d'Amèrica no ha orientat la seva activitat cap a les classes obreres i populars més desfavorides. En la mateixa línia, com a sorgiment d'aquest model de feminisme cal exposar i posar de manifest la crítica que fan les dones que lluiten en aquest moviment, en el que es centren en les dones populars i de classe obrera quan parlen de la lluita a favor d'unes qualitats de vida, tenint-les totes en compte.

En la lluita feminista comunitària, trobem Cabnal (2017) que fa una aportació al feminisme comunitari des de la seva condició de dona indígena inca que ha optat, després de moltes reflexions, per una identitat política comunitària anti capitalista, que li permet ser crítica des de l'essencialisme ètnic del qual forma part.

Cabnal (2017), segons Badenes, Serra, Castro, i Blanco, (2017), posa de manifest que les dones indígenes creuen que s'ha de recuperar el cos per poder-lo defensar davant de l'atac històric estructural que ha atemptat contra ell, fet que s'ha convertit en una lluita quotidiana i necessària. Per tant, la defensa de seu cos, ha possibilitat promoure la seva dignitat i poder reconèixer el seu poder transgressor, transformador, com també creador.

4.- METODOLOGIA

La metodologia d'anàlisi emprada en aquest treball és qualitativa, és a dir, ens basem en l'anàlisi de comportaments naturals, discursos, respostes obertes dels subjectes d'anàlisi, tenint present el context cultural, ideològic i sociològic en el qual es troben per realitzar posteriorment, una interpretació de significats.

La recollida d'informació es va realitzar durant tres mesos en els quals vam viure a la Comunitat Nuevo Horizonte.

En primer lloc, com a element principal d'anàlisi hi ha la realització del projecte "SOMOS VOZ" a la comunitat Nuevo Horizonte, un projecte dut a terme per nosaltres durant dues setmanes del mes de Novembre, concretament, dels dies 13/11/2017 al 25/11/2017. Durant quatre dies a la setmana es van dur a terme activitats relacionades amb les desigualtats de gènere. Aquest projecte es va realitzar amb la finalitat de conèixer i exposar coneixements relacionats amb la temàtica, intercanviant amb els participants, idees i pensaments sobre la temàtica treballada. Les activitats estaven pensades pels diferents col·lectius de la comunitat, adults, joves, infants, etc. La realització d'aquest projecte ens va permetre escoltar les diverses opinions dels habitants respecte a les desigualtats de gènere dins la Comunitat Nuevo Horizonte.

En segon lloc, es van realitzar en total, 14 entrevistes a persones les quals van considerar minories actives de la Comunitat Nuevo Horizonte, des de professionals de l'educació, de la salut, dels diferents projectes, joves de la comunitat, etc. Aquestes entrevistes es van realitzar presencialment tres setmanes abans de finalitzar l'estada a Nuevo Horizonte, concretament, dels dies 03/12/2017 fins al 11/12/2017. Són entrevistes les quals han estat gravades i transcrits per poder ser utilitzades per l'anàlisi. Concretament, vam realitzar 3 tipologies diferents d'entrevistes. En primer lloc, unes orientades als professionals "rellevants" de la comunitat, és a dir, professors, llevadores, etc. En segon lloc, unes entrevistes orientades a les persones les quals creïem que mantenien un rol participatiu i activista dins la comunitat. En tercer lloc, als joves, els quals considerem que juguen un paper molt important a la comunitat, i a vegades considerem que no se'ls escolta com hauria de ser.

En tercer lloc, es van realitzar 2 entrevistes al municipi de Fray, un municipi format per comunitats indígenes. Aquestes entrevistes es van dur a terme durant la setmana 27/11/2017 fins al 02/12/2017 i tenien com a objectiu contrastar la situació de desigualtat que es viu a la Comunitat Nuevo Horizonte, i la situació de desigualtat que es viu al Municipi de Fray.

En quart lloc, s'ha realitzat un diari de camp durant l'estada al Municipi de Fray, concretament del 27/11/2017 al 02/12/2017. En aquest, s'hi recullen un seguit d'observacions i informacions de les comunitats indígenes del Municipi de Fray. Vam tenir l'oportunitat de poder entrar a diverses cases i així veure des de dins les dinàmiques familiars i els rols que s'adoptaven dins d'aquestes. Alhora, també vam ser presents a diverses assemblees comunitàries. Totes aquestes dades ens seran rellevants per poder analitzar la situació de les dones de Guatemala, concretament de cultura indígena.

Per altra banda, també es compta amb el diari de camp que es va dur a terme en algunes activitats i tallers que duïen a terme les dones del projecte "Dejando Huellas", organització de dones de la Comunitat Nuevo Horizonte. En concret el taller de "proceso de organización laboral e incidencia política" que es va realitzar a un poble anomenat "La Libertad" on es va poder observar com realitzaven els tallers les dones de Dejando Huella a les dones que venien de les comunitats del voltant.

En cinquè lloc, la història d'un home de 45 anys. La seva història de vida ens aporta des d'un punt de vista més íntim l'experiència d'haver format part, ja des de ben petit de la guerrilla. Ahora, en Pabel ha viscut a Nuevo Horizonte i actualment es troba vivint al Municipi de Fray.

Finalment, en sisè lloc, però no menys important, vam realitzar una anàlisi d'observació participant en el que s'exposa un diagnòstic que vam elaborar els primers dies de convivència a la comunitat on es descriuen les diferents desigualtats i problemàtiques observades a la comunitat Nuevo Horizonte. Aquest ajudarà a contextualitzar alguns conceptes, partint d'una observació objectiva i imparcial.

Per l'anàlisi del cas, cal tenir en compte el fet que el recull de dades de la informació va ser durant l'estada a Guatemala del 14 de setembre al 15 de desembre durant les pràctiques de cooperació internacional. Per això és necessari remarcar que per la realització de l'apartat d'anàlisi d'aquest treball s'ha aprofitat el material que es va recollir durant l'estada a allà, en el que l'aprofundiment i el marc teòric va ser posterior a la realització d'aquestes tècniques, fet que justifica que algunes informacions que apareixen en les diferents tècniques no s'utilitzin en l'anàlisi del cas.

4.2.- Descripció de l'instrument per l'anàlisi de camp

<u>CATEGORIES</u>	FACTORS TRANSFORMADORS	FACTORS EXCLUSORS
<u>Història (Hi)</u>		
<u>Política (P)</u>		
<u>Economia (Eco)</u>		
<u>Treball (Tr)</u>		

<u>Organització (Org)</u>		
<u>Salut (S)</u>		
<u>Sexualitat (Sx)</u>		
<u>Educació (Ed)</u>		
<u>Cultura (C)</u>		
<u>Família (F)</u>		

Per analitzar la situació actual de la Comunitat Nuevo Horizonte i de tot el seu procés organitzatiu i com aquest ha facilitat la igualtat de gènere, hem considerat necessari, a partir de la informació recollida, realitzar una divisió de 10 factors de categorització. Els quals són història, política, economia, treball, organització, salut, sexualitat, educació, família, i finalment cultura. Aquests factors de categorització han estat escollits un cop realitzada la recollida de dades, vist que aquests generaven impacte en la Comunitat alhora, canvis en la població. Aquests, fan referència als diferents àmbits de desenvolupament de les persones de la comunitat.

Cal exposar els fets importants de cada categorització per l'aclariment del perquè han estat aquests escollits, ja que aquests sorgeixen de la contextualització de la Comunitat Nuevo Horizonte i la necessitat d'analitzar-los. Per altra banda, al costat de cada factor de categorització hi ha unes lletres, aquestes són les que s'utilitzen a l'hora de fer el buidatge en les tècniques de recollida de dades.

–Història (Hi): destacar-ne el passat exguerriller de molts habitants de la comunitat.

–Política (P): el fet que a dins la Comunitat s'hi estableixi una política diferent que a Guatemala, a partir del funcionament d'una cooperativa i com aquesta beneficia a la comunitat.

–Economia (Eco): la importància de com es gestiona el treball a partir de projectes comunitaris.

–Treball (Tr): com s'organitzen les diverses tasques comunitàries, i també les possibilitats i situacions de les persones de la comunitat envers el treball.

–Organització (Org): destacar-ne l'organització comunitària

–Salut i sexualitat (Sx): els problemes que s'hi troben respecte a aquestes com afecten el desenvolupament de les persones de la comunitat, en especial a la dona.

–Educació (Ed): fent referència a la metodologia innovadora de l'Escuela Popular.

-Cultura (C): en com aquesta té un impacte en els habitants de la comunitat, comptant que Guatemala és un país amb una diversitat cultural que cal posar-hi èmfasi

-Família (F): com es desenvolupen les dinàmiques familiars i finalment.

En cada un d'aquests, el nostre objectiu ha estat analitzar quin és el paper que hi juga la dona i identificar els factors exclusors i transformadors de cada àmbit. Partint d'aquí, analitzant cada cita, s'ha considerat etiquetar-la com a factor exclusor (FEx) o factor transformador (FTra). El factor Exclusor és el que ens permet analitzar aquells elements que són un obstacle per la comunitat i que no permeten avançar per un bon nivell de vida i de desenvolupament d'aquesta. Els factors transformadors són aquells que generen un canvi positiu i permeten seguir avançant la comunitat cap a un bon nivell de vida. Cal remarcar que en les cites de la recollida de dades hi apareixen aquestes abreviacions quan parlem d'aquests dos factors.

Per tant, en l'anàlisi dels resultats que es presenta a continuació també és necessari exposar que en la recollida de dades hi ha més d'una tècnica, per això és necessari exposar com s'han citat les diferents tècniques:

-Quan la cita és una entrevista es posa una E, i consecutivament el número de l'entrevista (que es poden trobar a l'annex). Per exemple: E10. Després de posar l'entrevista citada, a continuació es posa els números de línies que correspon el text citat, per exemple: 32-55. Per tant, la citació de l'entrevista s'exposa així: E10, 32-55.

-Quan la cita és una història de vida, es posa una Hi. Com en les entrevistes, a continuació, es posa els números de línies que correspon el text citat. Per exemple: Hi, 32-55.

Per l'aclariment de com s'han portat a terme las citacions de les tècniques de recollida de dades en l'anàlisi, s'exposa a continuació l'exemple del primer text citat d'una entrevista: (E10, 23-29, H-FTra).

5.- RESULTATS I ANÀLISI

5.1.- ÀMBITS DE DESENVOLUPAMENT DE LA COMUNITAT

5.1.1.- Història

La història marca un abans i un després a la comunitat Nuevo Horizonte ja que la majoria dels adults han participat en la guerrilla. Molts d'ells viuen aquesta època passada fent referència a la igualtat que existia entre homes i dones a l'hora de fer les diferents tasques que els hi encomanaven. *“Todos hacíamos posible el combate, uno se encargaba de cocinar, el otro de transportar la comida y el otro de combatir, sin la comida ni el transporte uno no podía combatir, en definitiva todos hacíamos posible el combate. Había una repartición de actividades de manera según las cualidades de cada uno, porque a lo mejor yo no servía en la línea de combate pero tal vez era bueno cocinando o rumbeando, o sea, sabiéndose orientar en medio del bosque, se capitalizaban las cualidades.”* (E1, 22-28, H-FTTrans) *“Nosotros nos preparaban igual, la misma preparación. Ósea que en radistas habían hombres y mujeres, en medicina habían hombres y mujeres, combatientes mujeres y hombres, todo igual, no había diferencia.”* (E11, 95-47, H-FTTrans)

La relació que hi havia entre homes i dones a la guerrilla mostra un compromís entre tots per tal de construir relacions igualitàries i de respecte, posant èmfasi en les relacions de parella ens comenten que: *“Éramos bien, porque yo podía salir con mi compañero al trabajo que hacíamos iguales, porque nos podíamos dormir juntos pero para nada tener relaciones, ni nada de desconfianza, nada, es como hermanos se apreciaba uno, eso es lo que me gustó a mí de la guerrilla. Hombres y mujeres, los hombres pasaban a cocinar, mujeres a cocinar y las mujeres también al combate.* (E3, 43-46, H-FTTrans) *“En la guerrilla era una relación de compañerismo, de compañeras digamos como respeto de compañera a compañero, y de compañero a compañera. En la guerrilla las compañeras tenían sus maridos, pero no eran maridos definidos por toda la vida sino que ellas decidían con quien querían vivir.”* (E8, 7-10, H-FTTrans)

És important remarcar les capacitacions i la consciència de la guerrilla de conscienciació d'una igualtat entre homes i dones. *“En la guerrilla, le dábamos preparación o estudio político a la juventud, donde les decíamos que la mujer tenía los mismos derechos que los hombres. Ahora, hay jóvenes y viejos que tienen mucho machismo que discriminan a la mujer. En la guerrilla había una ley, había artículos, una ley que decía que a la mujer se la respeta y aquí valemos igual. Si yo hacía seguridad por la noche a veces las mujeres igual”.* (E9, 27-31, H-

FTransf) *“Ambos trabajábamos así colectivamente, decimos nosotros, organizados porque tanto el hombre como la mujer tenía sus derechos igual. No nos discriminaban por ser mujeres. Éramos iguales.”* (E6, 10-12, H-FTrans)

Fent referència a la igualtat, s'exposa que un fet característic és la necessitat de prendre consciència del suport que necessitaven entre uns i altres per poder sobreviure i la necessitat de creure que tots tenien el mateix dret de participació. *“Quizás allí, la misma necesidad que tuvimos ambos sexos nos hizo entender más fácil la incorporación de las mujeres. Allí si que como sufría una como mujer, ellos también sufrían. Creo que la misma necesidad nos enseñó, nos ayudó a tomar conciencia de ese apoyo, de ser solidario uno con el otro. Yo del tiempo que me incorporé y anduve con los compañeros no tengo nada de que sentir, no me han hecho de menos, entonces mi participación fue en lleno lo que pude. Igual, había buena comunicación entre compañeros.”* (E6, 17-22, H-FTrans)

Cal exposar una reflexió sobre la igualtat que es podia observar a la guerrilla i el caràcter de supervivència que havien d'adoptar. *“Nos hacíamos cargo todos y todas. Porque el enemigo era único, la amenaza era única y porque todos vivíamos de manera colectiva porque no había otra manera de hacerlo y de sobrevivir. Entonces lo que había era hacer una total repartición de responsabilidades a conciencia pura.”* (E1, 8-11, H- FTransf)

Fent referència a l'organització de les dones a la guerrilla trobem el comitè de dones, en el que aquest grup s'encarregava de diverses tasques i estaven sempre en contacte amb l'organització CODIP (la junta directiva de la guerrilla). *“En este comité por ejemplo a veces venia ropa donada desde Mexico pues se repartía, si había las hortalizas se tenían que hacer, ahí estaba la presidenta, la tesorera, la secretaria, 5 del comité. Una de ellas tenía que estar en reunión la presidenta, si no podía estar la presidenta más algún del grupo, tenía que estar con la junta directiva, a este se le llama junta directiva. Antes ahí se les llamaba, CODIP, ahora se les llama junta directiva, y nosotras ahí una de nosotras tenía que participar en las reuniones de CODIP, lo que ellos hablaban ahí que habían cosas que nosotras teníamos que estar enteradas. Nosotras no sabíamos de dónde venían las ayudas, nuestro deber era recibir, repartir y que las mujeres estuvieran contentas, participando, haciendo su turno de trabajo, sin renegar nada. Eso era nuestro trabajo. A mí me gustó mucho la organización de allá, si porqué allá usted no tenía que tener preferencia a nadie, usted tenía que quererles iguales, si usted era del comité peor, tenía que ser ejemplo de su grupo”* (E3, 55-65, H-FTrans) *“Por lo menos yo no fui al combate porqué yo ya iba criando, tenía 18 años y ya llevaba dos niños, pero yo estuvo en la milicia. Se llama milicia donde estaban las mujeres embarazadas, personas mayores de edad, pero allá todo era colectivo, allá pasaban turnos, había*

organizaciones, había de servicios, había de abasto, por lo menos como yo cumplí una responsabilidad de abasto y también formé parte del comité de mujeres en la montaña, la misma persona me elegía, aunque era con temor la misma persona agarraba la responsabilidad.” (E3, 47-52, H-FTrans)

En una entrevista, un home va exposar la següent afirmació: *“Horizonte esta como años luz antes de todo lo que es el país.” (E7, 162-163, H-FTrans)* A partir d'aquí, s'explica el perquè d'aquesta afirmació: *Lo que pasa es que nosotros durante 15-16 años que anduvimos en la guerra, las mujeres cumplían las funciones que nosotros cumplíamos, y nosotros cumplíamos las funciones que ellas cumplían. Nosotros lavábamos nuestra ropa, nosotros cocinábamos, teníamos que hacer todo, igual que ellas. Entonces ese tipo de experiencia que tuvimos no se nos ha olvidado, para mi creo que es muy sano que no se nos haya olvidado, porque si no es complicado” (E7, 166-170, H-FTrans)*

En la Història de la comunitat Nuevo Horizonte, és important remarcar tal com ho demostren els habitants d'aquesta, a la Capitana Maria, una dona guerrillera molt present en l'actualitat. A la Història de Vida hi trobem les següents paraules en referència a ella: *“Una mujer que no le importó renunciar a las comodidades que le podía dar la familia, y se incorporó a la lucha revolucionaria, siempre pensó en que los niños tenían que estudiar, ella podía determinar cuáles eran las fortalezas de nosotros y cuales eran nuestras debilidades. Era realista nos dio amor y rigidez cuando era necesario. Lamentablemente ninguno de los patojos se preparó hasta donde ella le hubiera gustado. Pero ella nunca fue impositiva cuando hacíamos reuniones nos explicaba bien claro si uno no le entendía le volvía a explicar pero si uno no le ponía atención lo podía sancionar.”(HV, 570-576, H-FTrans).* Fent referència a la capitana Maria, una de les habitants de la comunitat, explica la seva relació amb ella, ja que és qui va ser la que la va preparar per a la guerrilla. *“El ejército siempre, atrás, atrás, atrás... Entonces allí es cuando yo conozco la capitana María, ella andaba allí con el comandante Pablo, yo allí cumplí los 15 años en la montaña y entonces la capitana María me dice si voy con ella por el Pelotón, yo le dije que sí, era pura patoja. Pero le fui a hablar con mi mamá y ella dijo bueno si quiere irse, entonces yo me fui con la capitana María, empiezan ellas a prepararme, porque me dijeron que yo iba a prepararme para estar lista, la capitana maría y dos compañeras más.” (E11, 78-83, H- FTrans)*

Fent referència a l'inici de la construcció de la comunitat, podem trobar que també es va consolidar un grup de dones en el que s'organitzaven per activitats durant la construcció de les cases. *“Porque yo también era la presidenta del grupo de mujeres antes, yo organizaba las actividades cuando empezamos la construcción de las casas, un grupo de compañeros, los*

que se habían ido a preparar para albañearía, entonces el grupo de mujeres nos organizamos para jalar el agua.” (E11, 116-119, H- FTrans) Les dones durant els dos anys de la construcció de la comunitat van anar deixant de treballar a mesura que passava el temps. *“Pero muchas compañeras no aguantaron, peor lo mismo hacíamos todos, se fueron acomodando y dijeron que ya no aguantamos y lo dejaron. Y los otros seguimos, seguimos.”* (E11, 120-122, H-FExc) L'esforç d'algunes dones perquè les altres no deixessin de treballar no va ser suficient, ja que moltes van abandonar la possibilitat de seguir treballant i després poder ser socias de la comunitat. *“Le digo yo a las compas pero si nosotras no nos engusanamos, que como no había agua, el agua solo era como así pozas, pero nosotras estábamos organizándonos para ver como introducíamos el agua potable. Quien lo va a hacer si nosotros no nos preocupamos, nosotros nos organizamos”* (E11, 125-128, FTrans) *“Les decíamos pero si todas podemos, nosotros le echábamos ganas. De último se les ha dado la oportunidad de retomar, pero al final lo dejan y entonces no hay formalidad. Pero son compañeras que no han sabido aguantar los sacrificios que nosotros hacíamos.”* (E11, 132-135, H-FExc) Com també s'exposa que a partir d'alguns avortaments que van patir les dones, es va entrar en una preocupació general que evidentment va acabar afectant la decisió d'algunes dones d'abandonar pels esforços físics que estaven suposant la construcció de les cases i de la comunitat. *“Hubieron como 8 partos prematuros, entonces los compañeros se empezaron a preocupar y dijeron que si eso seguía así, nos íbamos a destruir entre nosotros, porque todas las mujeres estaríamos siempre abortando y que nuestras familias se desintegrar entonces buscaron una solución y dijeron que todas las embarazadas no iban a trabajar, se les iba a dar un trabajo más simple, de estar sentadas, y de hacer reposo. Entonces las otras mujeres, dijeron que ellas ya no querían nada y que renunciaban al trabajo, que solo el esposo se quedaba de socio ”* (E6, 43-49, H-FExc) Finalment, això va comportar que es quedessin poques dones de socias a la comunitat i només tinguessin veu els homes, fet que també exposen les dones en el que mostren que quan van arribar la feina era "massa dura per elles". *“Si, porqué cuando vinimos éramos unas 80 mujeres socias, pero como el trabajo cuando llegamos nadie se imaginaba el trabajo que se tenía que hacer, entonces tanto hombres como mujeres, como en la guerrilla era diferente los trabajos, acá eran trabajos demasiado pesados para nosotras las mujeres, que eran ir a chapear, a volar montes (como decimos nosotros), eso en la guerrilla no lo hacíamos.”* (E6, 30-34, H-FTrans)

A l'abandonar la selva i començar una nova etapa a la Comunitat, molts dels patrons passats, on es trobaven tots organitzats i amb una tasca igualitària van començar a canviar. *“Cosa contraria en Nuevo Horizonte que a consecuencia de toda la lucha y quizás por la necesidad también que había de estar todos juntos, tanto si eras hombre o mujer. Claro, ahora podemos decir que hay diferencias porque igual dimos un cambio totalmente, ahora ya nos organizamos*

en familias, con un funcionamiento mas interno.” (E2, 53-56, FExc) Per això, la igualtat que mostren que hi havia en la guerrilla, quan ho traslladen a l’actualitat en el que estan vivint a la comunitat, creuen que han augmentat les desigualtats. “Yo siempre pienso que estábamos en un ambiente muy diferente al que estamos ahora. Durante años vivimos bajo un sistema que nos tenía muy oprimidos, como el caso de nosotras las mujeres, que decía que no sabíamos hacer nada, que solamente los hombres con su machismo y todo esto. Pero allí se miraba como el cambio total. Se miraba la igualdad y si los hombres podían hacer algo, nosotras las mujeres también podíamos hacer cualquier actividad. Con lo que no llegábamos las mujeres era con la fuerza. Tal vez había mujeres que tenían la misma capacidad de fuerza que un hombre, verdad. Allí sería no más la diferencia entre la mujer y el hombre, pero en capacidades y igualdades somos iguales” (E13, 23-30, H-FTTrans) “cuando estábamos en la selva todos éramos iguales, ahí usted no iba a tener más ni yo más, comer iguales, la ropa era igual, pero como ahorita aquí ya es otro cambio, porque aquí cada quien tiene su sueldo, buscan su sueldo, o trabajan en proyectos.” (E3, 25-27, H-FExc)

Finalment, cal posar de manifest que la seva inserció a la societat i al instaurar-se en un lloc concret, ha fet que estiguin sota una govern i unes lleis determinades. *“La diferencia es que ahorita estamos en una vida civil, una vida legal, y en esta vida es la ley que se encarga de un matrimonio, es la ley. Tiene que ver quien tiene la culpa de un fracaso de matrimonio.” (E9, 18-20, P-FFort) “Allá no existían desigualdades, porque aprendimos la igualdad, pero ahora es como que lo olvidamos. Aprendimos que éramos hermanos, familia entre mujeres y hombres”.* (E10, 26-27, Hi, FTTrans)

5.1.2.- Política

La política de la Comunitat Nuevo Horizonte es una política integral que es basa en la creació d'oportunitats per a tothom, és per això que es va considerar oferir una sèrie de serveis perquè les dones poguessin destinar el seu temps a realitzar tasques que no fossin haver de cuidar els fills/es. *“La guardería tenía como objetivo apoyar a nuestras compañeras para que ellas tengan una oportunidad y para que nunca digan de que no existió la oportunidad para ellas. Entonces, todos los niños, 0 a 4 a 5 años a la guardería, tenían garantizado almuerzo y refracción. Y ellos solo tenían que hacer en su casa cena y además como un programa al desarrollo humano, fíjate pues, y aparte de eso las compañeras tenían libertad total de estudiar, trabajar, de descansar o de hacer lo que quisieran. Dime a dónde, en qué otra parte del mundo las mujeres van a tener esta oportunidad.” (E1, 81-87, P-FTTrans)* Malgrat, però, tots els esforços de la Junta Directiva, la guarderia va haver de tancar per la falta d’infants. “Y

al final la guardería cerró porque ya no habían niños, porque las mujeres preferían tenerlos en sus casas. Imagina, cuánta plata representaba al día alimentar a los niños, cuánta plata se ahorra si los llevase a la Guardería. Que solo duró 5 años. Yo hice números y les dije, compas están conscientes de lo que nos están dando? Pero no". (E1, 103-107, FExc)

Un dels altres factors generadors d'oportunitats i d'igualtat és el fet que les dones de la Cooperativa tenen dret a un terreny de terra és a dir, son propietàries d'un troç de terra per tal de produir aliments per a la casa, per vendre...*"El sistema de tierra dice que solamente tiene derecho a la tierra y a la vivienda el hombre. Hasta el día de hoy, si vos vas como mujer a pedir tierra, no tiene derecho, és así. Y la nuestra comunidad dijo, a la mierda. Nuestras compañeras no fueron a la montaña por un hombre, sinó por una causa, porque sabes cual era la solución? Cácese con un hombre y ya tendrás sus tierras, qué huevo no? Y nosotros, forjamos a que aquí se le diera a nuestras compañeras trozos de tierra y su vivienda. Todas las mujeres de aquí tienen". (E1, 93-99, P- FTrans) "Ellos trabajan, yo también trabajo con lo mismo. Ellos tienen 2 manzanas y media de tierra, pues yo también tengo que tener las mismas. Acá también tenemos las mismas oportunidades, ellos no son más ni yo soy menos". (E13, 44-46, P-Trans)*

Política Externa

En la política externa cal exposar les opinions que tenen els habitants de la comunitat Nuevo Horizonte respecte al seu govern i les polítiques que porten a terme. Exposen la manca d'ajudes que té Guatemala per poder-se desenvolupar correctament com a país i com habitants.*"Tal vez el gobierno aquí en Guatemala no son capaces de generar proyectos o empresas para que tengan empleo la mayoría de la gente. Becas, que no hay. En los países desarrollados por lo menos hay becas, pero las familias de bajo nivel de vida, les dan becas, facilidades para que saquen sus carreras, con la ayuda de los gobiernos, pero aquí en Guatemala no. Aquí no hay empleo, no hay becas, no hay un montón de cosas." (E8, 19-24, P-FExc)*

També s'exposa, com afecta el model capitalista a la visió d'una realitat de gènere que afecta gran escala, però també a petita escala com seria la comunitat Nuevo Horizonte.*"Guatemala es parte del mundo, y el mundo vive un concepto capitalista, donde se crea mucho machismo. La mujer al final solo la han convertido en un medio que solo sirve para tener hijos y para satisfacer al hombre. Ni siquiera le preguntan a ella si ella es satisfecha, solo son de 100 mujeres solo son el 15 por ciento de mujeres que logran encontrar una satisfacción y de allí simplemente son un objeto para que el hombre se satisface. Eso es el mundo," (E7, 93-97, P-FExc)*

Per tant, a més petita escala com seria el govern de Guatemala, atribueixen part de culpa a aquest, ja que en la majoria d'ocasions no han sabut satisfer les necessitats del poble. *“Entonces, yo hecho totalmente la culpa al sistema de gobierno de Guatemala, Guatemala solo la han gobernado gobiernos militares que solo están acostumbrados a dar órdenes, pero no a ver qué necesidades tiene el pueblo y en qué se puede apoyar para desarrollar el país, esa es la clave”*. (E9, 94-97, P- FExc)

5.1.3- Economía

Pel que fa a l'economia familiar i els diners que guanyen les famílies, podríem parlar principalment dels fets que relaten els habitants de Nuevo Horizonte, en el que exposen majoritàriament que qui aporta més a casa són els homes. *“Hay veces que la mujer se queda en casa y el hombre va a trabajar, y entonces no aportan lo mismo, aportan más los Hombres. Hay veces que la mujer aporta más, pero es más común que el hombre aporte más.”* (E5, 17-19, E- FExc) *“Creo que no, el hombre normalmente es quien gana más y quien tiene acceso a un trabajo mejor.”*(E4, 31, E-FExc)

En aquest cas exposa que hi ha famílies que no passa, però explica que els motius principals pels quals no guanyen més diners les dones és perquè es queden a casa cuidant els fills, fets diferencials respecte a les dones que són sòcies a la comunitat. *“Cuando trabajan las dos parejas juntas sí, pero en este caso en Horizonte hay bastantes mujeres que no pueden trabajar porque no hay un empleo dicen ellas. No aportan lo mismo, porque se quedan más en casa. Cuidando los niños. Por ejemplo las que no son socias se quedan más en casa, y viendo que hacen. Las que somos socias no, porque tenemos un compromiso, tenemos que trabajar para aportar a la cooperativa y aportar a nuestra casa.”* (E6, 94-98, E-FExc) En aquesta línia, s'exposa que no hi ha feina, és a dir, hi ha una gran dificultat en poder trobar una feina que els pugui satisfer i que puguin aportar diners a casa. *“Aquí casi no hay trabajo, ósea hay trabajo pero casi no pago, entonces depende del trabajo que tenga el hombre y depende del trabajo de la mujer.”* (E11, 156-157, E-FExc)

Tot i això, en la comunitat Nuevo Horizonte, no només trobem que l'home aporta més diners a casa, sinó que també hi ha casos que qui aporta més diners és la dona. *“Aquí en mi casa digamos, que siempre hemos vivido con mi esposo la mitad, que él me tiene que dar más.”* (E12, 36-37, E-FTrans)

En aquest apartat d'economia, s'exposa que en l'economia no és només els diners que es guanyen sinó amb el que es gasten. *“hay gente que trabajan los dos, lo único que pasa es que hay hombres que tienen vicios, andar en el vicio no ayuda en andar sabiendo lo que hace. Por lo menos +ahorita a final de año, nos van a dar ganancias, algunos lo van a aprovechar bien y otros no.”* (E3, 162-165, E-FExc)

5.1.4- Treball

El treball, és un àmbit en el qual les diferències poden ser més marcades, amb uns rols determinats per cada gènere. Així ens ho mostren exposant a grans trets que l'home ha de treballar al camp i la dona a casa. *“Sí, no sé porque. Hay muchas diferencias. En el Trabajo los Hombres trabajan en el monte, y las mujeres también algunas trabajan en el monte, pero son muy pocas. Las otras mujeres trabajan en casa o en las tiendas o el comedor.”* (E5, 8-10, T - FExc) *“La mujer tiene su oficio, lavar, tortear, hacer la comida...el hombre tiene que salir a trabajar al campo, hacer milpa, frijol, arroz, etc”.* (E14, 11-12, FExc). *“Diferencias creo que solo en el Trabajo que realizan en la casa por ejemplo, las mujeres normalmente está escrito en la Sociedad que ellas tienen que estar en la casa, cuidar a los hijos, y el hombre salir a trabajar y ganar dinero para comer. Actualmente estos estereotipos se manejan aquí, igual no en todas las casas.”* (E4, 9-12, T-FExc) És important remarcar que les persones que ens estan exposant aquests fets, són joves de la comunitat en els tres casos, així que és un tret a analitzar el fet que ens ho estiguin exposant persones que es troben en aquesta generació.

Ens trobem doncs, partint d'aquesta diferenciació de treballs, davant d'una infravaloració de les tasques que realitza la dona. *“Yo les digo, para una mujer no hay sábados, no hay domingos, no hay momentos que una no ande haciendo cosas de la casa. Todo el tiempo existe, y el hombre muchas veces no lo ve como un trabajo, y la mujer se acuesta cansadísima de hacer todas las actividades que ha andado haciendo. Allí es donde debe entrar la participación de la familia, lavar platos, calcetines, etc”.*(E13, 64-68, T- FExc) Seguint en la línia, és interessant exposar que algunes persones que no han estat a la guerrilla tenen una visió desigual en les tasques i treballs que realitzen els homes i les dones. *“lo que veo yo es que cada cual se dedica a lo suyo. Para mi trabaja mas la mujer, porque su oficio de su casa y todavía se va cumplir su trabajo que tiene a fuera. En cambio el hombre, solo se va a trabajar. Eso veo yo, pero como ya no ando por las casas. Lo que veo es que hay gente que no estuvieron allá, en ellos miro yo eso.”* (E3, 145-148, T-FExc) Per altra banda, hi ha qui pensa que les dones ja han treballat prou i que no haurien de seguir treballant. *“Yo creo que ellas ya trabajaron lo suficiente para que ahora estén trabajando”.* (E14, 15, FExc)

Per altra banda, es mostra la part en el que es justifica algunes feines que les dones no poden portar a terme. *“Hablando sobre las diferencias del Trabajo, opino que todos podemos realizar los mismos Trabajos, pero también pienso que hay trabajos duros que quizás la mujer no podría hacerlo.”* (E4, 15-16 T-FExc)

S'exposa que a la comunitat la diferència entre els dos gèneres en l'àmbit de treball no és molt gran, en el que exposen que hi ha famílies que tant l'home i la dona treballen, o els dos surten de casa per treballar. *“Pero he visto en muchas familias de aquí en la comunidad que hombre y mujer trabajan fuera de casa, entonces igual hay muchas mujeres que trabajan al mismo trabajo de campo que hace el hombre. No sé si te has dado cuenta, pero hay mujeres que salen a trabajar al campo y hacer jornales que te ponen la cooperativa y son su responsabilidad, así que en la comunidad no es tanto la diferencia.”* (E4, 24-28, T-FTrans)

Com també en els joves, s'exposa que tenen les mateixes oportunitats de poder accedir a una feina digne en els dos casos. *“Aquí en la comunidad si son por igual, hay una chica que está trabajando en la oficina y yo aquí en la oficina, no por ser chica no le damos trabajo, no hay diferencia por parte de los adultos. Todos podemos hacer lo mismo, por ejemplo la chica que está allí está trabajando como administrativa y yo aquí como oficinista y no creo que haya ninguna diferencia.”*(E4, 46-49, T-FTrans)

Es pot observar, la divisió del treball, en feines dedicades a les dones, i feines dedicades als homes. En aquest aspecte pot ser transformador pel fet de voler que hi hagi una igualtat de condicions en oferir feines per a tots/es. *“Aquí en la comunidad se valoró las compañeras a que proyectos podrían trabajar ellas, que proyectos podíamos trabajar los hombres. Se hicieron proyectos de granjas para las compañeras de gallinas, de cerdos, para que pudieran trabajar aquí cerca de la comunidad y no tuvieran que salir a trabajar lejos, así como nosotros los hombres.”*(E8, 28-31, T-FTrans)

5.1.5- Organització actual

El poder de l'organització comunitària destaca a la Cooperativa Nuevo Horizonte, ja des de la guerrilla, passant per la construcció de la Comunitat, en la definició dels projectes col·lectius i en el present actual, el fet d'organitzar-se forma part d'un tret identitari de la Comunitat. *“Este es el único lugar en toda Guatemala. Tener el sentimiento de los proyectos colectivos, muchá dónde hay otro colectivo que quiera hacer cosas conjuntas? Dónde existe? Aquí, si te pasa algo de salud es asunto de que grites y vienen, y te acompañan, te llevan y te ayudan. Horizonte es especial, muy muy especial. Por eso yo amo a horizonte, porque yo me puedo ir*

de aquí, de mi familia, y yo estoy convencido que si algo sucediera toda la comunidad les ayudaría” (E1, 131-137, Org- FTrans). En relació a aquest tema també comenta el següent: *“Aquí al haber algún enfermo la gente se junta y anda viendo cómo sacar el que esta grave y eso es el que me gusta a mí, porque todavía no se nos ha perdido eso, aunque a veces andamos así como si no nos conocamos o no salimos a visitar a los compañeros.” (E6, 15-18, Org-FTrans)*

L'organització, ha generat que hi hagi menys desigualtats de gènere dins la Comunitat: *“Aquí en Horizonte hay diferencias, pero no las puedo comparar con las de allá fuera de las comunidades. Son Comunidades donde la organización comunitaria es bien difícil, las mujeres a penas hacen intento de organizarse, más no así como la Comunidad Horizonte, que ya trae lo organizativo de hace años, toda la lucha que nosotros vivimos, des de allí ya se incluía a la mujer en todos los trabajos, al frente de todo, el papel que jugó la mujer en el conflicto armado, todo. Des de allí ya había como un camino hacia esto. O sea, cosa contraria de las demás comunidades”.* (E2, 40-46, Org-FTrans)

Cal exposar com d'important és l'organització de les dones en la cooperativa Nuevo Horizonte, i com expressen que aquesta és una de les seves virtuts com a col·lectiu. *“La fortaleza de la mujer en Nuevo Horizonte es la organización que hemos tenido, porque aprendimos a valorarnos como mujeres, y esto mismo nos ha llenado de mucha fortaleza y decir pues aquí estamos presentes”* (E13, 52-54, Org-FTrans)

L'organització comunitària doncs, ha facilitat la mobilització de les dones dins la Comunitat. Pel que fa a l'organització comunitària de dones a la Comunitat cal exposar que algunes dones formen part del Projecte Dejando Huellas, tal com ens expliquen a què es dediquen.: *“Dejando Huellas, somos un grupo conformado por siete compañeras el cual nuestro trabajo en si es la formación a mujeres de diferentes comunidades del departamento de Petén el cual es un trabajo para las mujeres basado en el acompañamiento, en capacitarlas, empoderarlas, que conozcan cuáles son sus derechos así también para que ellas lo exijan ante las entidades del gobierno y también en su familia, como llevando una buena comunicación hacia los hijos, el hecho también que haya una equidad dentro de la familia, donde estas capacitaciones les permitan a las mujeres poder entender que parte de la violencia que las mujeres sufrimos no es normal, que eso que no es normal ha sido de igual manera educado en otras generaciones”* (E2, 9-16, Org-FTrans) Aquest apartat ens demostra l'organització interna d'algunes dones de la comunitat en la qual lluiten en el seu temps lliure per poder acompanyar a dones que no han tingut les mateixes possibilitats que elles en poder capacitar-se en els seus propis drets i demostrar la importància de l'organització. *“Estas charlas que nosotras damos no quieren*

decir que vayamos a erradicar toda parte del machismo, de estas discriminaciones que hay, de estas diferencias, porque realmente lo que nosotras hacemos es un aporte más que todo hacia las mujeres, para que ellas conozcan todo.” (E2, 31-34, Org-FTrans)

També s'expressa la necessitat de poder realitzar més formacions com a entitat, per tal de poder aportar més coneixements a les dones i tenir més recursos per poder afrontar el seu dia a dia, tal com elles han de fer. *“Igual nosotras hacemos un poco lo que podemos, porque igual nuestro trabajo en Dejando Huellas es voluntario, igual cada una tiene su actividad, y tenemos que compaginarlo. Muchas veces las actividades las hacemos los fines de semana, el aporte que recibimos es mínimo, no cubre las necesidades de nosotros, y estamos haciendo un trabajo cien por ciento voluntario, haciendo poco lo que podemos, más sin embargo eso es poquito a la vida de las personas, de las mujeres, de los jóvenes.”. (E2, 134-139, Org-FTrans)*

Aquestes paraules, reflecteixen canvis significatius en la situació i la condició de les dones a partir del seu empoderament i com la influència de l'organització de les dones incideix en el paper que juguen dins la Cooperativa.

A partir d'això, s'exposa que el més important és organitzar-se tal com feien a la guerrilla, i per tant, poder-ho aplicar en la seva comunitat com a model de funcionament. *“Trabajamos mucho tiempo en la montaña, sufrimos tanto y ahora tenemos que levantar eso, y lo logramos. Eso también nos facilitaba la organización como trabajábamos allí todos juntos en grupo, eso nos facilitaba a nosotros la organización.” (E11, 145-147, Org-FTrans)*

5.1.6.-Salut

El passat a vegades passa factura, i es pot dir que moltes persones d'aquesta Cooperativa encara tenen molt present la seva història a la Guerrilla. És un passat, per alguns, difícil de recordar, i que ha causat conseqüències negatives en la població, comportant problemes de salut mental, tal com ho comenta la Lucero: *“De hecho teníamos que recibir una ayuda a nivel de salud mental y no la recibimos. Entonces todo eso mata, uno escucha a la gente cuando anda tomada y empiezan a llorar y a sacar todo y te cuentan por qué toman. Los jovencitos igual, porque ven que sus papas toman mucho y ellos van aprendiendo también.”(E6, 160-163, S-FExc)*

Tal com comenta l'Eucebio, en finalitzar la lluita armada i en la seva inserció de la vida civil hauria estat necessari la realització d'un programa de salut mental on s'haguessin tractat tots els temes en relació a la participació en el conflicte armat dels guerrillers: *“Aquí hay compañeros que lo que les hizo falta fue una especie de salud mental, no tuvimos nunca un programa de salud mental y ese programa nos hubiera ayudado muchísimo a entender mejor el tema de la guerra porque hay un montón de compañeros que le echan las culpas a sus desgracias a la comandancia.”* (E1, 122-125, S-FExc)

L'Alcoholisme a la Comunitat hi és molt present. Aquesta és una de les problemàtiques socials més destacable a primera vista. Dins la Cooperativa s'hi troben 3 cantines on es ven alcohol amb poc control. *“Entonces el otro problema que hubo es que acordamos des del principio que no hubieran cantinas, porque la bebida es un medio donde los jóvenes van. Ahora yo, a mi me gusta un par de cervezas y ya. Creo que tiene que haber un control, donde hay tres o cuatro lugares donde venden agua ardiente pues ya cuesta controlar.”* (E9, 55-59, S-FExc)

La població de la Comunitat n'és del tot conscient, i es reflecteix en les seves veus preocupacions envers la problemàtica. Aquestes preocupacions les manifesten l'Oralia i la Lucero a les seves respectives entrevistes. *“Aquí en Horizonte lo único que tienen es que agarran mucho el vicio, varios se pasan el día tomando, y algunos por la salud ya lo están dejando. Algunos, los otros siguen el vicio, este es el problema en Horizonte.”* (E3, 18-20, S-FExc) *“Yo digo que es igual en todas las comunidades. Lo que pasa que nosotros acá últimamente, nosotros los papas tuvimos la culpa también, de que dejamos a la libre a nuestros hijos y no los protegimos de eso. Les dimos a la libre de que pudieran hacer lo que quiera, y entonces a temprana edad ellos empezaron a tomar y entonces ahorita nos va a costar mucho controlar eso. Se ha hecho reuniones, se les ha explicado que es feo, que a temprana edad andan tomando, pues que es muy malo. Pero no, ellos dicen que van a esperar, pero no lo hacen.”* (E6, 166-171, S-FExc) *“He visto familias aquí donde llegan padres bien tomados a la casa, Aquests fets principalment poden afectar a la mateixa persona, però també a la família tal com s'exposa. le quieren pegar a su esposa o a los hijos y hacen desórdenes en la casa. Pienso que en una familia no tendría que pasar eso”.* (E14, 31-32, FExc)

5.1.7- Sexualitat

Pel que fa a l'àmbit de sexualitat es parteix d'un problema social que hi ha a la societat Guatemalenca, en el que hi ha una tendència que les noies es quedin embarassades en edats molt primerenques. Aquest fet també afecta la comunitat Nuevo Horizonte, on hi trobem

alguns casos d'adolescents joves embarassades. Respecte a aquesta situació, es troben diverses opinions respecte al tema, per exemple, quan preguntem a un dels joves perquè creu que les noies es queden embarassades tan aviat es comenta el següent: *“Porque quieren ellas, porque quieren un bebé. Porque nadie se le obliga a hacer algo que no quiere.”* (E5, 36-37, Sx-FExc) Aquesta resposta, doncs, responsabilitza a la dona com a únic agent que influencia el fet de quedar-se embarassada.

Pel que fa a l'educació sexual que reben els nois i noies de la Comunitat, trobem que les persones entrevistades tenen opinions en molts casos contràries. N'hi ha que opinen que l'educació sexual es dona a Nuevo Horizonte. *“Se les da talleres, y se les ha explicado, y se les ha dicho que pueden tener relaciones con sus novios pero primero tienen que protegerse, tienen que planificar, más bien eso, o el chico también se les ha explicado. Que no se los prohíbe pero que lo hagan correctamente, pero las chicas no lo entienden y salen embarazadas.”* (E6, 112-116, Sx-Trans)

Tot i això, tot i l'educació sexual rebuda, hi ha qui opina que la responsabilitat recau en les noies. *“Yo considero que las patojas a pesar de tantos métodos de las escuelas, porque aquí se habla claro: Mira protégete, si vas a estar con un chico, cuídate... Las patojas es como que se confían demasiado y en un momento en que ellas menos piensan, caen y es ahí justo cuando caen. Porque en el básico tuvimos como 2-3 caso cada año en que se quedan embarazadas.”* (E10, 65-69, Sx-FExc).

Seguint en la línia de l'educació sexual, és important remarcar que la informació se'ls ha facilitat i s'ha donat una sèrie d'eines per poder fer-ho més fàcil, però tal com s'exposa en molts casos, no s'obtenen els resultats esperats. *“Es más mucha confianza de las chicas, porque eso se trata en donde sea, los métodos, el centro de salud, hasta los preservativos, las pastillas, la inyecciones las han regalado y las chicas no les da pena, porque dicen que van a contar, me fui a planificar y como están en casa les da pena ir, porque te estas inyectando, pero debería de ser lo más correcto que estén cuidando un bebé y mayormente si hablamos de 15 años. Porque en Horizonte si ha habido chicas de 12-15 años siendo mamas.”* (E10, 70-75, Sx-FExc) Per tant, s'analitza que un dels factors exclusors que podríem remarcar seria la vergonya i la manca de confiança de les noies respecte a aquests temes. *“Yo me pongo a pensar y algunas es porque no tienen confianza para ir a pedir preservativos, o comprar, yo digo que esa es. Porque otra tal vez que no tengan dinero para comprar, o no tienen valor de que se lo regalen.”* (E3, 238-240, Sx-FExc) *“Antes decíamos, bueno, ocurre esto porque no había información, ahora sí que hay información, hay programas en la*

televisión que nos hablan de prevención y de enfermedades de transmisión sexual, o por ejemplo, yo el año pasado estuve dando información sobre todo eso de lo que es parte de la sexualidad de manera responsable ante los jóvenes.” (E2, 122-126, S-FExc)

Per altra banda, es mostra un noi adolescent que explica que la problemàtica per la qual les noies es queden embarassades és per la falta d'informació. *“Por lo que estábamos diciendo, por la falta de información. Porque ponle que no se protegen o no usan medidas de protección, no sé, falta de información.”* (E4, 59-60, Sx - FExc)

En tercer lloc, un àmbit on els adolescents haurien de rebre informació seria el context escolar, en el que el mateix noi ens exposa que a l'escola no ha rebut mai informació. *“No, en la escuela jamás. Había una clase que se llamaba hogar, que nos enseñaban un poco sobre lo que es planificación, aun no entiendo porque nos daban eso. El caso es que en la escuela no te enseña nada del sexo, te vas dando cuenta solo de este tema.”* (E4, 61-66, Sx-FExc) Tot i això, els adults ens exposen algunes situacions en el que han informat i han fet classes sobre l'educació sexual.

També s'exposa la necessitat de treballar la temàtica de la sexualitat des de casa i no només des de l'escola. *“Dependiendo de la familia también. Porque igual yo a los patojos les hablo, yo les digo no quiero que me traigas un nieto aquí, porque tal vez no va a ser tuyo, por el mismo descuido de las patojas. Porque alomejor no va a ser tuyo sino de otro. Además no solo por los embarazos sino por las enfermedades.”* (E11, 185-188 Sx-FTrans) Per aquest motiu, s'exposa que seria interessant treballar aquest concepte amb les famílies. *“Lo que pasa es que la educación sexual se desarrolla entre papás e hijas, el problema es que los padres no explican. Lo que pasa es que educación sexual yo no la veo como el concepto que la miran ustedes, yo la veo como concepto que la educación sexual tiene que ser entre padres e hijos, así la veo yo.”* (E7, 115-118, Sx-FExc) Per altra banda, trobem famílies en les quals no se n'ha parlat mai de la sexualitat. *“Hay papás que piensan que todavía no es tiempo de hablar a sus hijos y hijas de este tema, y con eso, por más que uno desee ayudar, no podemos cambiar esa parte de los padres, pero si es necesario, la duda en el adolescente esta verdad?”* (E2, 134-137, S-FExc)

5.1.8- Cultura, patrons passats i estereotips de gènere

La cultura a Guatemala, com s'ha pogut anar veient al llarg del treball, ens mostra una realitat social que parteix de la diversitat de persones que habiten al mateix país. Cal destacar, que la comunitat Nuevo Horizonte és una comunitat majoritàriament "*ladina*" però hi ha algunes

famílies que són de cultura indígena. Cal exposar que pel que fa a l'existència de diferències entre homes i dones, hi ha qui pensa que és de caràcter cultural aquest motiu, s'exposa que seria interessant treballar aquest concepte amb les famílies.. *“Yo tal vez pienso que es por la cultura, las tradiciones que cada familia, desde sus hogares muy atrás las vienen trayendo, por ejemplo aquí hay el idioma o cultura maya, entonces ellos tienen otro punto de vista de cómo vivir, nosotros otro punto. A veces se relacionan con personas de afuera, el esposo vivía no sé dónde y se vine a vivir hace muchos años aquí ya entra con otras costumbres o lo mismo pasa con ella, vivía hacía unos en el chal y después se vino a vivir a Nuevo Horizonte y aquí ya es otra forma, pero a pesar de todo esto ella está en su forma de vivir y eso lo van adaptando a su vida real, su vida diaria.”* (E10, 111-117, C-FExc)

La relació que hi ha entre homes i dones, fa referència a un patró que ja ve donat des de fa anys, un patró d'inferioritat que se li ha assignat a la dona, aquest fet, tal com diu, no el podem canviar d'un dia per l'altre. *“De la noche por la mañana no va a obtener un cambio. Es algo que viene de años.”* (E2, 39, C-FExc)

En recordar els seus orígens, Maria Helena expressa que existeixen poques diferències entre la cultura i els patrons que s'estableixen de manera indirecta: *“Ahora, incluso hay patrones que por ejemplo yo traigo patrones de mi abuela y mi bisabuela y no es culpa mía pero también debo reconocerlo y trabajar conmigo misma para hacer ese proceso de sanación y trabajar qué cosas no quiero de lo que yo vengo arrastrando. Esas cosas, no cualquiera lo sabe, verdad? Entonces hay mucho que trabajar con la mujer, del hecho de los patrones internos de cada persona y que las diferencias existen”.* (E2, 56-61, C-FExc)

Si no se segueixen els patrons marcats pots ser jutjat o jutjada fàcilment, és a dir, dins la Cooperativa, tal com es comenta existeixen prejudicis i estereotips. *“No solo se trata de la educación que reciben los niños y niñas en casa sino también en los demás lados los señalan, como por ejemplo aquí hay niños que barren y hacen la mesa y los demás niños lo critican. Eso no debe ser así, si yo no lo hago no tengo porque señalar al otro niño, porque entonces haces que el otro se sienta mal”.* (E2, 110-113, C-FExc)

Per aquest motiu, s'ha d'incloure el concepte de "no jutjar" a l'altra persona pel que està fent, i intentar crear un clima de convivència entre els homes i dones, partint d'una relació igualitària. *“Para ir logrando estos cambios yo creo que tenemos que incluirnos todos y de igual manera hacer conciencia de que si un niño lo hace no se tiene que hacer burla, porque incluso pasa en los mismos hombres, a veces entre ellos se dicen que la mujer te tiene ahí controlado, no es así, lo que se está tratando es cómo se vive una relación”.* (E2, 113-117, C-FTrans)

5.1.9.- Educació Formal

A la Comunitat Nuevo Horizonte se segueix un mètode educatiu no tradicional, aquesta és la metodologia de l'Educació popular, la qual es basa en els següents fonaments: Temari adaptable a les necessitats dels infants, els professors no són només fonts de coneixement, també aprenen de l'estudiant, s'inculquen valors solidaris i conscients. Tenen com a propòsit formar estudiants problematitzadors, és a dir, que no només escoltin sinó que també preguntin. Es realitzen assignatures com *"educación para el hogar"*, *"expersión artística"*, *"cultura maya"*, els professors estan en constant formació, els professors no dicten, expliquen i finalment, no es realitzen exàmens. Una professora de *"Escuela Básico"*, comenta que una de les forteses de la Comunitat és la tipologia d'educació que reben els infants; *"Entonces yo considero que una fortaleza aquí en Horizonte es la educación, porque de una forma o otra nos vamos educando, aprendiendo nuevas cosas y eso nos hace ser mejores personas porque tal vez cometimos errores, que sin querer los hicimos, pero la educación en nuestra vida que llevamos nos puede enseñar a ser mejores, entonces yo considero que la educación y desde mi punto de vista personal, para mí esto me ha hecho grande y me ha ayudado mucho es la educación."* (E10, 91-97, Ed - FTTrans)

El mètode d'Escuela Popular, segons una professora, facilita la igualtat de gènere entre els alumnes: *"Porque la metodología de aquí está basada en la educación popular, entonces es que integra a todos tanto hombres como mujeres, si hay madres de 26 años que quieren seguir estudiando también pueden acceder a la educación, lo mismo pasa con los hombres. Si no lo hacen ya es cuestión personal, pero que se abren las puertas la educación popular del nivel medio aquí si se abre."* (E10, 34-38, Ed - FTTrans) Així doncs, ens trobem davant un model alternatiu educatiu, amb l'objectiu de generar canvis estructurals a la Comunitat que permet una societat lliure de racisme i discriminació, i alhora, generador d'igualtat de condicions i de gènere entre alumnes.

Tot i que a l'escola s'hi exerceix el mètode de l'educació Popular, segueix havent-hi diferenciació de rols entre nenes i nenes a l'escola. Com comenta la mare d'una alumna; *"Yo en mi casa ya voy tratando y rompiendo esos vínculos que yo sé que no son buenos, porque afectan a la larga, pero muchas veces en la escuela ya hacen separación. Quien van a lavar los baños, las niñas, y a recoger la basura, los niños. Cuando se pueden hacer equipos. No ir separando las actividades sino ir incluyendo"*: (E2, 102-105, Ed-FExc)

Per altra banda, es considera que el fet d'accedir a l'educació en igualtat de condicions és un factor generador d'oportunitats per a tothom, en el que és necessari tenir una educació pel desenvolupament personal. *“Considero que una fortaleza que debería de tener toda mujer y que yo la considero muy propia y muy personal es la educación, porque en Guatemala si no tenemos un estudio universitario, lamentablemente como personas no somos nada”*(E10, 87-89, Ed -FExc) *“De acuerdo con la educación, yo considero que todos tienen las mismas oportunidades, porque los niños aquí en horizonte de 4 a 3 años y medio ya empiezan a asistir a clases, igualmente los grandes, a pesar que hay familias muy numerosas, entonces su dinero es bastante difícil, pero a pesar de todo eso, con grandes esfuerzos, pero si los estudiantes van a estudiar”* (E10, 19-22, Ed - FTrans)

Cal posar de manifest el tret diferencial que veuen els habitants de Nuevo Horizonte en referència a l'educació que reben els infants de fora la comunitat d'altres comunitats. *“Yo considero que la educación si está bien. Yo considero que eso sería solo aquí en Horizonte, a fuera será distinto porque por lo general las niñas, de 12 a 15 años andan vendiendo o sino ya son madres. Por lo tanto ya eres mamá, y te quedas en casa, para ti estudios no hay. Por ejemplo los hombres, especialmente de cultura Maya, ellos tienen la idea de que en su casa solo estudia el hombre, la niña no, ayuda a tu mama y ahí se quedó, quien nos va a sacar el futuro para adelante va a ser para él, siempre el hombre. Pero si nos vamos aquí en Horizonte no, pero fuera si, he visto muchos casos.”* (E10, 23-30, Ed/C - FExc)

És important destacar que les dones amb les quals treballen el grup de Dejando Huella de la Comunitat, són dones que tal com ens expliquen: *“Son compañeras que no tienen ningún grado académico, no fueron a la escuela en toda su vida, no han tenido ninguna formación más de unos cinco años para acá donde entra Dejando Huellas en sus vidas.”* (E2, 47-49, Ed, FExc) Com també, algunes de les dones de la comunitat Nuevo Horizonte, exposen la dificultat que van tenir en la seva època d'estudi, en el que es trobaven a la muntanya i es trobaven amb les limitacions. *“Yo en la montaña aprendí a leer, a poner mi nombre, a escribir en la tierra o con carbón, así aprendí, pero ya no superé más y no se me quedó.”* (E3, 102-103, E-FExc)

Un factor exclusor que trobem i que afecta a tot Guatemala és la falta de recursos per la formació del professorat. *“En las escuelas no hay personal adecuado y calificado para preparar a los niños, esto es un problema que venimos arrastrando des de años. Yo le echo la culpa a los gobiernos, que son los que tiene que apoyar para la educación y darle preparación al más pobre para su trabajo, si un campesino no sabe ni leer ni escribir como va a saber”.* (E9, 82-86, Ed-FExc) En aquesta línia podem trobar la necessitat d'incloure la mirada de gènere a les aules i a les escoles. *“Se supone que con todo esto han salido nuevas leyes*

donde la equidad de género tiene que ir incluido en las escuelas, más allá pero los profesores necesitan formación y sobre todo la conciencia que tenemos que ir rompiendo con esas relaciones que al final no nos armonizamos todos, entonces para eso necesitamos un trabajo también con las maestras, para que conozcan la importancia del tema". (E2, 105-109, Ed-FExc)

5.1.10. Família

En l'àmbit familiar, podem destacar quina consciència es té sobre la dinàmica familiar i les diferències entre homes i dones, com també la resposta que donen quan es pregunta si existeixen aquestes diferències. *"Sí, pues la diferencia entre hombre y mujer es que el hombre se va a trabajar y la mujer se queda. Cuando el hombre llega a casa tiene la comida servida."* (E5, 13-14, F-FExc) *"Claro, claro. Por ejemplo la mujer está en casa, lo que normalmente es, cuidando los hijos, haciendo la comida, cuidando la casa, y el hombre sale a trabajar. En mi casa no es lo que pasa, porque mis dos papas trabajan principalmente de lo mismo, y cada quién de nosotros hace lo que puede hacer. Entonces pienso que aquí en la comunidad no es tanto, podría decirte que un 30% se maneja como te contaba al principio, que la mujer está en la casa y el hombre sale a trabajar."* (E4, 19-23, F-FExc)

S'exposa les tipologies de famílies que es podrien trobar dins la comunitat, en el que en algunes si que existeix la gran diferència entre els dos gèneres, en canvi en d'altres realitzen totes les tasques conjuntament. *"considero que en algunos hogares hay mucha diferencia, porque por lo general el papa se a la milpa, al campo, y a quien se lleva es al niño, y la mama con quien se queda en casa es con la niña, si hay pequeñitos ella ayuda a cuidarlos, a darles comida, a barrer, a trapear, a tortear, pero yo considero que sí. En otros casos es muy diferente porque todos terminan hacer el quehacer de la casa, tanto lavar ropa como trapear, y luego se van al campo, o van al campo primero aprovechar la mañana por el sol a trabajar todos juntos a tapiscar, chapear o a fumigar, terminan todos y luego nos venimos a la casa hacer el almuerzo y después terminamos con el aseo de la casa, en algunos lugares."* (E10, 101-108, F-FExc)

Es posa de manifest com la societat exposa a la dona que si ha de tenir fills i animals ha de ser ella qui se'n faci càrrec, fet que en algunes famílies de la comunitat intenta que aquesta mentalitat vagi desapareixent. *"Pero cuando yo hallo normal que si la mujer tiene tiempo de ir allá puede ir, es algo que viene a beneficiar la casa, todo lo que se hace es en beneficio para la casa. Y esa mentalidad la estoy inculcando a mis hijas, yo les digo que una mujer no solo*

está para cocinar, para cuidar hijos y perros y gatos y gallinas, puede hacer cualquier trabajo, ahora, un problema que hay en estos países, cuando hay gallinas, hay patos, gatos, chuchos y hay niños, eso atrapa a la mujer y no la deja salir, en cambio una mujer sin hijos ella puede salir con uno para donde quiera y trabajar, pero cuando hay animales y hijos en la casa, ya no puede salir, eso mismo pone a la mujer en una situación donde va estar encerrada en su casa cuidando sus pollos, chuchos y niños, entonces yo comparto que los hijos deben de ser deseados y una edad donde ll mujer y el hombre piensen bien, porque los hijos atrasan". (E9, 69-78, F-FExc)

Es pot observar en algunes descripcions com es posa de manifest que l'home és qui ha d'aportar els diners i ha de ser qui mantingui la família, fet que deixa la dona en un segon pla. *"Cuando hay un padre de familia, tiene que ser el padre de familia quien se encargue de alimentación de la familia, es el caso del padre de familia. Ahora en el caso de una pareja cuando el esposo es el maestro y la esposa es maestra, allá pues tiene que haber una comunicación para ver cómo van a hacer para el mantenimiento de la familia o como van hacerlo para mantener sus hijos en la inestabilidad, porque los dos trabajan."* (E8, 35-39, F-FExc) A continuació, es presenta una situació, en el que els dos aporten el mateix a la casa, però qui marxa a fora a treballar és l'home, fet que acaba reduint-se al mateix davant la societat, tot i que dintre la família exposen que qui acaba prenent l'última decisió sigui la mare. *"mi papa es quien se encarga que tiene el trabajo fijo, a fuera trabaja para una empresa X, pero mi mama se encarga el pago de agua, el pago de luz, los gastos de la comida. Siempre y cuando mi papa aporté, o todos aportamos, porque somos 3 hermanas, la más chiquita se casó se fue para otro lugar y aquí solo quedamos dos, que es Flori y yo. Mucha gente dice que aquí en nuestra casa se da lo que se dice la palabra matriarcado, el porqué es porque mi mamá es quien manda. No es mi papa. Es popular, al igual nosotros sin ella no somos nada, nos llevamos bien."* (E12, 20-26, F-FTrans)

Per altra banda en la comunitat, s'exposa que són poques famílies les que tenen aquesta mentalitat "masclista" de poder envers la dona, tot i això manifesten que s'està perdent aquella mentalitat que tenien a la "guerrilla". *"Ahorita no mucho, tal vez sean parejas las que todavía no han perdido esta costumbre machista tal vez, pero casi la mayoría no, porque ambos trabajan junto la pareja, y muchos maridos de acá les ayudan a las mujeres a hacer los qué hacerles en la casa, y ya después se van al campo con ellos, por eso digo yo que no se han perdido mucho."* (E6, 24-27, F-FExc) *"aún hay algunos contados aquí, cuando la mujer esta atrasada, hacen comida, por lo menos el marido de la Ninfa él sabe cocinar, el marido de la Yolanda sabe cocinar, que yo he visto. Por lo menos los niños de Doña Lesvia, si no está la mama ellos hacen comida y lavan la ropa. Los niños de 6-7 años ellos lavaban su ropa. Pero*

ahora aquí se está perdiendo, igual mama anda buscando quien le paga la lavada porque ella trabaja, porque el niño va a estudiar aquí, después de la escuela lavar su ropa y de ahí se pusiera a ser sus tareas, eso se está perdiendo aquí.” (E3, 70-76, F-FTrans) Per altra banda, és necessari rectificar els rols que s'han anat imposant al llarg de la societat, per poder modificar-los i que ens porti cap al camí de la igualtat entre homes i dones. “Yo he visto que en mi familia, donde hay varones si los han puesto que tienen que hacer unas cosas y las hermanas otras. Por ejemplo tengo una hermana que tiene dos varones, pues ella los pone a cocinar, aunque ellos no quieran, la madre les dice que no piensan que sólo ella va a estar cocinando. Igual mi cuñado también es así, le gusta ayudar a mi hermana, él le ayuda a cuidar los pollos, a asear la casa y si a veces ella está cansada le dice no te preocupes yo voy a cocinar. Por eso yo te digo que son pocas las familias que son un poco machistas, pero vamos viendo cómo se va hablando con ellas” (E6, 72-79, F-FTrans)

Finalment, s'ha de destacar el pensament crític, una dona amb una sensibilització per la temàtica de les desigualtats, en el que exposa l'educació que es rep des de casa i com ella intenta transmetre aquesta educació per transformar-la. “La educación va de la mano con estos temas, porque ya des de muy temprana edad. Fíjense, la mujer, generalmente ya es discriminada des de que ya sabemos que la compañera esta embarazada y ya sabemos el género, si es niña o niño, des de allí la mujer es discriminada, porque cuando llega una mujercita y la esposa se vuelva a embarazar lógico que sea un niño, no? Entonces cuando sabemos o la mujer sabe que es otra niña, ay....otra niña....generalmente se piensa que las niñas no servimos para nada, que no tienen valor, des de allí ya somos discriminadas y des de allí ya van las diferencias. También con qué color le colocamos azulito si es niño y rosita si es varón, y al niño le educamos con sus carritos, sus pelotas y a la niña con las muñecas y los trastecitos, si una niña anda jugando a pelota ya va...verdad, que ella ya va a ser no se qué cosa...y que eso no lo debe jugar ella. O sea, des de allí ya tiene que ver mucho la educación para que una persona sea machista, en como lo están educando en su casa. Por ejemplo, hay un hombre y una mujer, la niña todo el tiempo barre y tortea pero el hombre se va a ir con su papá a chapear. Muchas veces las que estamos al día con los hijos somos las madres y que de allí depende mucho la educación que damos las madres, pero es verdad que la educación de los hijos tiene que ser cosa de dos, no? Pero generalmente, con quien pasan más tiempo los hijos es con la mamá y entonces des de allí, si yo mamá también fui educada de esa manera, yo también no pongo a barrer a mi hijo o no lo pongo a que me ayude a lavar trastes y son cosas que ellos pueden hacer. Lo que pasa es de qué manera nos han ido educando tiene mucho que ver. Entonces, si yo ya he venido así a que mi hijo cuidadito no tiene que hacer cosas de mujeres, entonces él irá creciendo así, y va a llegar a ser machista y como a él así lo criaron va a criar a sus hijos”(E2, 77-97, E/F-FExc)

-Violència de gènere

Des de la Comunitat Nuevo Horizonte s'ha intentat en molts aspectes poder treballar aquesta problemàtica que tan directament afecta les dones que ho pateixen. Com també des de la cooperativa, intentar difondre la informació i la resolució d'aquesta problemàtica. *“En los años atrás he participado en talleres de comadrona, y también nos hablan de la violencia, porque nos enseñan que tenemos que explicar a nuestras pacientes. Porque hemos tenido pacientes cuando hemos ido a las comunidades que no es igual como Horizonte, porque aquí en Horizonte hay más temor, hay temor porque aquí no puede pegar el esposo a su esposa, porque aquí lo van a denunciar, en cambio los de ahí afuera no esta tan claro, nosotras como comadrones nos toca hacer trabajo con nuestras pacientes, porque nos pasó un caso de una embarazada que vino aquí en casa que sé pasó dos noches porque el marido tenía otra muchacha y entonces solo cuando llegaba le pegaba y ella me buscó y se pasó dos noches aquí, que estaba esperando el parto, por el momento él la vino a buscar, y lo ví que ella ya tenía ganas de irse, porqué yo le estaba lavando la cabeza que había que denunciarle.”* (E3, 6-16, F-FTrans)

S'exposa que una de les forteses que tenen les dones de la comunitat, són l'organització per com han sabut lluitar conjuntament amb problemàtiques com la presentada anteriorment, la violència masclista. *“La organización y que no nos dejamos, nunca nos hemos dejado. A veces hay compañeras que se dejan maltratar, pero nosotras hemos luchado para que se rompa el silencio. Porque yo igual viví la violencia, ya estando aquí. Yo tuve que demandar el papa de mis hijos, para la manutención. Eso a mí me ayudaba por todas las capacitaciones que tenía, toda la información que he captado. Porque yo siempre he ido a las capacitaciones, estuve también al grupo de Dejando Huellas, pero por cuestiones yo me salí. Pero dije no, no puede ser, porque eso dicen que si uno se deja pues lo siguen maltratando. Cuando yo hablé con una licenciada, ella me dijo no, usted está peleando los derechos de sus hijos y no se vaya a arrepentir de que está haciendo mal.”* (E11, 160-168, Ed-FTrans)

Quan parlem d'espais on les dones poden accedir quan han patit violència, s'exposa que n'hi ha però que moltes vegades les dones tenen por d'anar-hi. *“Si hay, pero a veces lo que pasa es que muchas veces las mujeres tienen miedo a ello. Pero si hay información, aquí hay información de un lugar donde pueden ir.”* (E11, 175-176, F-FTrans)

Tot i això, pel que fa a l'ajuda individualitzada en casos de violència de gènere s'exposa que és complicada. *“Aquí en Horizonte podemos hablar de cinco casos donde hay violencia en la casa y el problema es cuando tu quieres ayudar a las mujeres. La mujer sobretodo se siente*

débil y no se siente preparada, se quedó tan solo con la primaria, se casó a temprana edad, tiene muchos hijos. Entonces, ahora la mujer, tomar la decisión de denunciar cuesta, y recordemos que estamos en un círculo de la violencia y cuando estamos dentro el círculo, es muy muy complicado como mujer salir de allí, aunque estemos preparadas o capacitadas es bien jodido. Y más cuando la mujer no es una profesional y tiene hijos, porque se pone a pensar, qué voy a hacer con mis hijos, qué voy a hacer ahora, entonces le es muy difícil salir o incluso separarse de su esposo, entonces hemos tenido casos muy fuertes aquí en la comunidad, donde nos pidieron apoyo, pero nosotras solo podemos asesorar de lo que tiene que hacer porque la decisión está en la persona. De allí para allá aunque duela no podemos hacer otra cosa.” (E2, 62-73, FExc)

5.2.- RESUM DELS RESULTATS

<u>CATEGORIES</u>	<u>FACTORS TRANSFORMADORS</u>	<u>FACTORS EXCLUSORS</u>
HISTÒRIA	<ul style="list-style-type: none"> -No diferenciació de tasques segons rols tradicionals de gènere a la guerrilla. -Relació igualitària i de respecte mutu entre homes i dones. -Realització de formacions i capacitacions de conscienciació de la igualtat de participació entre homes i dones. -A la guerrilla es duia a terme una lluita per un objectiu comú, amb un enemic comú, fet que generava una gran cohesió de grup. -Dones organitzades a la guerrilla en el Comitè de Dones que es dedicaven a gestionar els drets d'aquestes. -El passat i el seu model organitzatiu es veu en tot moment present en les tasques de l'actualitat en la CNH. 	<ul style="list-style-type: none"> -Pel que fa a la finalització de la lluita armada i en l'assentament dels excombatents al terreny, destacar que algunes persones van abandonar el procés de construcció col·lectiva de la comunitat, la majoria eren dones. S'argumenta que algunes feines generaven condicions massa dures que tenien conseqüències negatives en les dones (avortaments). Aquest fet va provocar que algunes dones deixessin de realitzar tasques per a la comunitat. -Tot i la influència de la història passada, a l'assentar-se al terreny i construir des de zero la comunitat les desigualtats van començar a aparèixer.

POLÍTICA	<p>-Política basada en la creació d'oportunitats per a tothom a través dels 5 projectes comunitaris.</p> <p>-Creació de serveis específics per generar igualtat d'oportunitats per a tothom, n'és un exemple la construcció de la guarderia.</p> <p>-Les dones de la cooperativa tenen dret a 1 hectàrea i mig de terra, com també en tenen els homes.</p> <p>-Sentit crític de la política general del país. Es mostra gran desacord envers el sistema capitalista.</p>	<p>-La política de Guatemala més global no afavoreix la igualtat de gènere a la societat guatemalenca.</p>
ECONOMIA	<p>El fet que el seu funcionament sigui de forma cooperativa, fa que l'economia de la comunitat es gestioni conjuntament.</p>	<p>-L'home genera més benefici econòmic a la casa.</p> <p>-Diferenciació entre dones sòcies i no sòcies. Les no sòcies es queden a casa realitzant tasques a la llar, mentre que les altres van a treballar als projectes comunitaris.</p>
TREBALL	<p>-En diverses cases es treballa cooperativament, realitzant tots i totes les mateixes tasques.</p> <p>-Igualtat d'oportunitats als joves per a poder accedir a una feina.</p> <p>-S'ofereix oportunitats de treball per a tothom qui habiti a la comunitat.</p>	<p>-Els joves entrevistats defineixen els diferents rols de gènere seguint un model tradicional i de desigualtats.</p> <p>-S'infravalora la tasca de la dona.</p>
ORGANITZACIÓ	<p>-Sentit de pertinença i d'identitat col·lectiva de la CNH.</p> <p>-L'organització comunitària ha</p>	

	<p>generat que hi hagi menys desigualtats de gènere a la comunitat.</p> <p>-La CNH es troba organitzada des de fa anys, pel seu passat comú. És necessari tenir present aquest fet.</p> <p>-Les dones de la CNH es troben organitzades i exposen que aquesta és la seva gran virtut com a col·lectiu.</p> <p>-El Projecte Dejando Huellas com a exemple d'organització comunitària i alhora, mobilització de les dones a la CNH.</p> <p>-Moltes de les capacitacions que realitzen D.H. van lligades a la importància de l'organització de la dona.</p> <p>-Canvis significatius en la situació i la condició de les dones, a partir del seu apoderament i com la influència de l'organització d'aquestes, incideix en el paper que juguen dins la comunitat.</p>	
SALUT	<p>-Es realitzen reunions i assemblees per tractar el tema de l'alcoholisme i així realitzar programes de prevenció.</p>	<p>-No es va rebre cap ajuda en l'àmbit de salut mental quan es va acabar la guerrilla. (no es va realitzar cap programa de salut - després del que suposa el gran impacte d'haver estat a la guerrilla)</p> <p>-Alcoholisme present a la comunitat. Un grup de persones fa un ús excessiu de beguda</p>

		<p>alcohòlica en les 3 cantines de la comunitat.</p> <p>-En conseqüència de l'alcoholisme, es pot portar a terme la violència domèstica.</p>
<p>SEXUALITAT</p> <p>[Tema controvertit: molta diversitat d'opinions envers si es treballa o no la temàtica de sexualitat]</p>	<p>-Formació envers la temàtica d'educació sexual des de l'escola: tallers de prevenció i sexualitat de manera responsable.</p> <p>-Llevadora amb experiència i coneixement de la temàtica</p>	<p>-Noies embarassades en edats molt primerenques.</p> <p>-Es troben persones que culpabilitzen a la dona de quedar-se embarassada.</p> <p>-Les famílies no es responsabilitzen de l'educació sexual dels fills/es.</p> <p>-Falta d'informació sobre la temàtica.</p> <p>-Vergonya dels joves a tractar temes de sexualitat.</p>
<p>EDUCACIÓ FORMAL</p>	<p>-A l'escola del "bàsic" (ESO) s'hi utilitza la metodologia d'Escola Popular.</p> <p>-El metode d'Escola Popular facilita la igualtat de gènere a l'escola (assignatura: "educación para el hogar")</p> <p>-Igualtat de condicions a l'hora d'accedir a l'educació a diferència d'altres comunitats de Guatemala.</p> <p>-Les dones del projecte Dejando Huellas realitzen capacitacions i formacions a altres dones de comunitats de Guatemala.</p>	<p>-Separació de tasques segons els rols tradicionals de gènere a l'escola primària.</p> <p>-Professionals de l'educació poc formats i amb pocs recursos educatius.</p>
<p>CULTURA</p>	<p>- Cultura de la muntanya, és a dir, trobem factors culturals positius de la cultura guerrillera.</p>	<p>-A vegades els patrons passats interns generen diferenciació de rols sobretot en les dinàmiques</p>

		<p>familiars.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Existeixen prejudicis i estereotips si no es segueixen els rols tradicionals marcats. -Persones externes a la CNH amb altres cultures poden generar canvis en l'estil de vida d'algunes persones de la CNH.
FAMILIA	<ul style="list-style-type: none"> -Recursos i eines per treballar la violència domèstica en la comunitat. -Capacitat d'organització de la població davant de pràctiques indesitjades d'alguns habitants, com és el cas de la violència de gènere. 	<ul style="list-style-type: none"> -Pensament que segueix l'ordre patriarcal. (Ex: ell va a treballar, la dona es queda a casa a cuidar la família) -Certa pèrdua de mentalitat col·lectiva de la lluita armada -Apareixen casos (5) de violència domèstica a la CNH.

5.3.- DISCUSSIÓ DE RESULTATS

Les interpretacions extretes de l'anàlisi, les quals han estat ordenades a la graella de categorització ens resumeixen la situació actual de la Comunitat Nuevo Horizonte. La graella ens permet identificar com s'ha anat creant tot el procés organitzatiu i com s'ha anat construït l'experiència d'organització comunitària, alhora, com els factors exclusors o transformadors, fan variar la situació de la dona dins la comunitat. Partint d'aquest punt:

En l'àmbit d'història i organització hi trobem molts factors transformadors, els quals tenen un pes important en la comunitat. Aquest fet ens demostra que aquests trets identitaris col·lectius provenen d'una bona organització i d'una història passada, fet que afavoreix que la Comunitat tingui un caràcter més inclusiu i per tant, la participació de la dona en el funcionament d'aquesta sigui total. En definitiva, avancen junts cap a una transformació social de les relacions de gènere. I on l'acció conjunta, s'orienta cap a la creació d'espais i processos de diàleg i aprenentatge mutu on s'inclouen totes les veus.

Tot i això, podem analitzar com en alguns casos trobem diversos factors exclusors com són pensaments, rols adoptats, prejudicis, etc. Aquests incideixen directament en la situació de la

dona i en conseqüència aquesta es troba en una situació de desigualtat respecte a l'home, per tant els resultats ens demostren que la situació de la dona canvia depenent de la mirada o categoria en què l'analitzem.

Quant a reflexió doncs, ens trobem davant de pensaments que no afavoreixen el progrés de la comunitat sobretot en els àmbits relacionats amb la família, economia i treball, on bona part dels comentaris es troben estretament lligats amb la diferenciació de rols, una diferenciació que segueix un model tradicional i d'ordre patriarcal, on la dona es troba en una situació d'inferioritat respecte a l'home. En diverses ocasions aquestes paraules ens les han transmès persones joves, per tant es considera necessari remarcar el fet que el tipus de mentalitat pot estar condicionada per l'experiència passada viscuda. Alhora, s'identifica que l'entrada a la CNH de persones externes i amb altres cultures ha generat canvis en l'estil de vida de la Comunitat i per tant, podem afirmar que haver format part de l'organització des d'un principi o no genera diferències en les relacions de gènere a la Comunitat.

És a dir, haver format part d'un front guerriller amb una organització horitzontal establerta, afavoreix la generació de pensaments amb caràcter igualitari. Trobem doncs, que la història passada de la Comunitat té un pes important en el funcionament actual d'aquesta, no només la tenen molt present en el dia a dia, sinó que també han adoptat i adaptat els valors i el funcionament que a l'època de la lluita armada, és a dir, la identitat col·lectiva té un pes important a Nuevo Horizonte, partint d'aquí comentar que tot procés de construcció d'organització comunitària i identitat col·lectiva no apareix de manera espontània sinó que és un procés de construcció de sentit. Destacar que en els processos comunitaris apareix amb força la recerca o el retrobament de les arrels, el passat comú, i d'aquesta manera els seus membres arriben a comprendre's.

5.3.1.-La comunitat com a eina d'acció social pel canvi

L'anàlisi realitzat pretén posar de manifest l'exemplificació clara d'una comunitat com a model d'organització i amb una identitat col·lectiva clara. Per aquest motiu és important reforçar els diferents elements claus que té la comunitat Nuevo Horizonte i que la fa ser un exemple model de comunitat a Guatemala, a partir dels elements extrets al marc teòric:

- a) En primer lloc, ens trobem davant d'un col·lectiu que es reconeix com a subjecte i protagonista de les seves pròpies accions, amb un objectiu clar per millorar la seva qualitat de vida. És una comunitat assembleària, en el que les decisions es prenen

conjuntament i cooperativament, per tant pretenen donar respostes de manera efectiva a les diferents problemàtiques que apareixen contínuament a la comunitat.

- b) En segon lloc, el sentit de pertinença dels habitants de la Comunitat Nuevo Horizonte, és molt ferm i clar, ja que la seva identitat comunitària compartida prové d'una història comuna, ser exguerrillers a la lluita armada i combatre contra l'exèrcit amb uns ideals concrets.
- c) En tercer lloc, l'existència de processos i mecanismes que tenen formalitzats a la comunitat, amb objectius comuns, que parteix d'una vinculació mútua i es porten a terme en la vida quotidiana. Ho podem trobar a partir dels diferents projectes que porten a terme a la comunitat, en especial Dejando Huellas, que pretén ser un agent de canvi en relació les igualtats de gènere. Com també destacar l'Escola Popular com a model d'educació, o el funcionament polític en què parteixen d'una horitzontalitat (tot i haver-hi una junta directiva de la comunitat). L'oportunitat tant els homes com les dones a obtenir un terreny propi per desenvolupar-hi activitats personals.
- d) Arrelament al territori, en un espai compartit, en un espai físic. Aquest element és clau en la Comunitat Nuevo Horizonte, ja que a partir de construir una estabilitat en la comunitat han pogut anar construint la seva identitat col·lectiva, com també personal que els ha donat una certa llibertat.

Aquests elements ens demostren una comunitat amb els elements claus per poder-se desenvolupar com a tal, fent que els processos comunitaris que es portin a terme tinguin un impacte en la comunitat per tal de millorar la seva qualitat de vida.

Per tant, seguint la línia de la definició anterior ens trobem que l'organització comunitària també requereix i impulsa un procés de mobilització per apoderar la població i incrementar la seva capacitat de superar els seus problemes més enllà dels seus interessos particulars, la mobilització i la participació només és possible a través d'un procés d'organització, que es produeix quan un grup o una fracció de la població amb interessos comuns i/o compartits, és capaç de transformar-se en un grup organitzat i promoure accions que tendeixen contínuament al canvi. En definitiva, i molt lligat a l'apartat que presentem a continuació, el tipus d'organització ha facilitat la mobilització de la població de la comunitat i alhora, de les dones, les quals han acabat organitzant-se com a col·lectiu.

5.3.2.-Donant veu a les dones de la Comunitat

La Comunitat Nuevo Horizonte, com ja s'ha exposat, és una comunitat de Guatemala, la qual és un model per diverses comunitats del país, ja sigui per la seva organització, el seu passat, com també pel seu grup organitzat "Dejando Huellas" (el grup de dones), les quals a partir de la seva història han estat organitzades per vetllar els seus drets i treballar per aconseguir una igualtat envers els homes i obtenir una millora en la seva qualitat de vida. Entenem doncs, que aquest grup, es troba definit com a Moviment Social de Dones. Com hem comentat anteriorment, a vegades els mateixos Moviments de Dones no es consideren feministes, en definitiva duen a terme una suma d'accions de rebel·lia i alhora afirmacions sense tenir gaire consciència de ser feministes. A mesura doncs, que anàvem compartint experiències amb la majoria de dones de la comunitat, ens en vam adonar que aquestes no s'identifiquen amb el terme de dona ni col·lectiu feminista, ja que com comenten, aquest concepte els queda llunyà. És per això, que és necessari crear una construcció conjunta cap a la comprensió, escolta activa, diàleg i comunicació entre totes les dones d'arreu del món, tenint així doncs, una mirada dialògica que inclogui diverses persones amb punts de vista, cultures i opinions diverses, partint doncs, de la igualtat de les diferències.

Partint de la base de la importància de la mobilització i organització de les dones i de com aquest s'adapta a la teoria del feminisme dialògic i teoria del feminisme comunitari, el qual va en la línia de la lluita que fan moltes dones arreu del món, en molts casos obreres i populars per obtenir uns drets i unes llibertats que en molts espais i contextos encara no estan valorades, cal exposar quina és la visió que tenen del tema les dones de la Comunitat Nuevo Horizonte, dones exguerrilleres que porten molts anys de lluita contra les injustícies socials del país.

Les testimonis que presentem a continuació són dones desmobilitzades de la guerrilla, que van tenir una participació directa en la lluita armada i que es van veure sotmeses a una inserció social complicada; per les experiències viscudes durant l'enfrontament armat i les posicions assumides, aquestes dones es van oposar a retornar als rols tradicionals de gènere. Com a membres del partit polític URNG, els seus objectius es van centrar a aconseguir programes que incorporessin la perspectiva de gènere.

En primer lloc, destacar que les necessitats van obligar a les dones de Guatemala a mobilitzar-se col·lectivament, ja que la majoria de dones no sabien que tenien uns drets fonamentals com a dones, només creien que en tenien els homes. Per tant, partim de la idea principal que sense l'organització, no s'aconsegueix res.

La mobilització de la dona a la Comunitat Nuevo Horizonte s'ha portat a terme en conseqüència del procés d'organització passat i com s'han adaptat en l'actualitat. És essencial destacar que elles exposen que sense organització no s'aconsegueix res i que si estan organitzades, obtenen beneficis.

Alhora, doncs, s'analitza que a través de l'apoderament han aconseguit ser totalment participants del funcionament de la Comunitat, en el que la seva veu i el seu vot són representats a la comunitat. A la comunitat Nuevo Horizonte, cal destacar la importància de les dones i la seva capacitat d'organització. Aquesta organització parteix de la necessitat d'empoderament en el que elles exposen el següent: *“nosotros siempre luchamos por eso, por la equidad, y para mí que lo hemos logrado porque nosotros sabemos que valemos igual que todos. Igual nuestros derechos como mujeres también lo hemos peleado.”* (E11, 101-103, Ed-FTrans)

L'empoderament de les dones en relació als seus drets a la Comunitat Nuevo Horizonte, ha propiciat una plena participació en clau d'igualtat en relació als homes de la comunitat, ja sigui en la participació d'activitats, als projectes, en la lliure elecció, etc. Les dones de la comunitat, exposen principalment el reconeixement que aquestes tenen dels seus drets i de la seva capacitat d'expressió dintre d'aquesta. *“Aquí más que todo, somos más libres que otros lugares, somos más independientes, somos decididas, podemos poner un negocio para no estar dependiendo del esposo, porque al final ellos terminan convencidos que se terminan favoreciendo ellos también.”* (E12, 40-42, Ed-FTrans)

“La fortaleza es que ellas conocen sus derechos, sus obligaciones, porque eso mismo les hace a ellas levantar su espíritu, trabajar con ánimo, que valen! También como organización derecho de su voto, poder de decidir, porque antes no había eso. Antes no, solo los hombres votaban. Aquí en Horizonte es más, pero en las comunidades que están entrando a dar las charlas ya se están levantando, ahora si ya hay más, pero antes no había.” (E3, 190-194, Ed-FTrans) Les dones de Nuevo Horizonte estan organitzades i participen activament en aliances pels drets de les dones del departament de Petén i el país. Aquest és un altre aspecte en el qual l'apoderament de les dones desmobilitzades en integrar-se plenament a la cooperativa i en la conducció d'un projecte comunitari, ha tingut un efecte multiplicador en altres dones, que sense ser integrants de la Cooperativa Nuevo Horizonte formen part de l'organització i del projecte Dejando Huellas.

Cal exposar la visió que tenen les dones de la comunitat Nuevo Horizonte quan aquestes tenen contacte amb persones que no hi viuen. *“Si es más distinto, porque yo el año antepasado, cuando entré a estudiar me di cuenta de muchas cosas, que tanto aquí en*

horizonte no lo vivimos, y afuera sí. A fuera existe mucho el machismo, el egoísmo, todo gira alrededor del hombre y la mujer se queda como estancada. Porque es así que pasa, por eso le digo yo a mi mamá que raro, todos dicen que Horizonte es una comunidad modelo para seguir.” (E12, 29-33, Ed- FTrans)

A partir de les reflexions de les mateixes dones, podem analitzar que la Comunitat Nuevo Horizonte es troba en un moment actual on la situació social i la mobilització de les dones va un pas per endavant que la resta de Comunitats de Guatemala, alhora analitzem que té les capacitats per poder seguir avançant cap a una millora en la seva qualitat de vida. *“Digamos que aquí hay muchas mujeres han salido muy adelante porque ya no se dejan. Ahorita como ellas dicen, si nosotras antes éramos muy así calladas, hoy no” (E6, 82-83, Ed-FTrans)*

Finalment, relacionat amb les relacions de parelles i la subordinació de la dona, cal posar en emfasi en una reflexió: *“Si no le gusto así, que se marche. A mi me gusta la libertad, participar y ayudar. I así hay muchas.” (E6, 90-91, Ed-FTrans)*

No podem deixar de banda, que en els resultats han aparegut certes contradiccions en relació a les desigualtats de gènere, ja que tot i tenir una mirada clau en la igualtat entre homes i dones, apareixen certes actituds que posen de manifest que cal seguir treballant per una mirada encara més ampla del que és la igualtat de gènere.

6.- CONCLUSIONS

Un cop finalitzat l'anàlisi de resultats trobem necessari exposar les hipòtesis per tal de poder confirmar-les o no a partir dels resultats obtinguts de la recerca. En primer lloc, la hipòtesi 1 fa referència a: El fet identitari de la història passada de la Comunitat Nuevo Horizonte afavoreix l'organització horitzontal i el progrés de la comunitat en l'actualitat I en segon lloc, la hipòtesi 2 fa referència a: El tipus d'organització ha facilitat la mobilització de la dona a la Comunitat Nuevo Horizonte.

Pel que fa a la primera hipòtesi, i, a partir dels objectius plantejats, podem confirmar que el fet que els habitants de la Comunitat, hagin format part de les forces guerrilleres i hagin viscut en comunitat durant els 36 anys de lluita armada, ha generat que en l'actualitat Nuevo Horizonte, no només sigui una comunitat amb consciència i identitat revolucionària identificada amb les lluites de la majoria que es desenvolupa sobre la base d'un projecte polític, social, econòmic i alhora integrador sinó que també han aconseguit ser un referent de comunitat a Guatemala,

amb una organització comunitària creada cooperativament basada en la recuperació i el record de la seva història passada, una història dura, amb entrebancs, on molts companys no han tingut l'oportunitat de veure els resultats de la seva lluita. Uns resultats que han suposat un treball incansable de molts anys de lluita contra les injustícies socials del país.

Pel que fa a la segona hipòtesi, podem confirmar que els conceptes d'organització i de mobilització es troben estretament lligats. En el cas de Nuevo Horizonte, aquesta lluita organitzada que porten realitzant durant anys, ha facilitat que les dones es mobilitzin com a col·lectiu per a reivindicar també la seva lluita com a dones, donant veu, a dones d'altres comunitats per a aconseguir recuperar els seus drets més fonamentals, els quals varen ser prohibits i violats en conseqüència a les situacions que ha viscut el país al llarg del temps. Destacar aquí, la importància del treball conjunt en la recerca de propòsits comuns pel reconeixement de la diversitat i multiplicitat d'identitats feministes, fent referència a una visió comunitària del feminisme, que es basi en la lluita de totes les dones partint de la igualtat de les diferències.

Pel que fa a les limitacions, en primer lloc, és important destacar que una de les limitacions que hem tingut ha sigut que la recollida de la informació per dur a terme l'anàlisi i la interpretació s'ha realitzat prèviament a tenir un marc teòric establert. Aquesta limitació és en conseqüència als pocs mitjans que teníem a la Comunitat Nuevo Horizonte per la recerca d'informació del marc teòric.

En segon lloc, hem tingut alguna dificultat de comunicació amb la Comunitat Nuevo Horizonte a l'arribar a Catalunya. Comentar que ens hem trobat amb alguns dubtes i ha sigut difícil de resoldre'ls amb la distància que hi ha entre ells i nosaltres, com també a l'hora de realitzar els certificats de confidencialitat.

En tercer lloc, potser no ho considerem limitació, però el fet de no poder aprofitar algunes de les entrevistes realitzades al Municipi de Fray ho considerem un desavantatge, és a dir, vàrem recollir informació que finalment no ha estat utilitzada per l'anàlisi d'aquest estudi. Tot i això, considerem que és informació útil per si en un futur volem dur a terme un estudi no només de la Comunitat Nuevo Horizonte, sinó un estudi més encarat a l'anàlisi de la situació de la dona a Guatemala.

Un cop analitzada la situació de la Comunitat Nuevo Horizonte, trobem interessant formular dos línies d'intervenció. Mentre que la primera línia estratègica va lligada a continuar amb un procés organitzatiu, l'altre fa referència a crear des de zero una identitat col·lectiva a altres

comunitats que permeti la mobilització tant de la dona com de la comunitat en general per tal d'aconseguir progrés i resultats positius en el funcionament d'aquesta.

- a) En la primera línia d'intervenció futura, és necessari fer prevaldre el sentit de pertinença i de col·lectivitat als joves de la Comunitat Nuevo Horizonte per tal d'enfortir i consolidar tots els factors d'Oportunitats que afavoreixen el progrés de la Comunitat en tots els aspectes. Per contra, redefinir i treballar tots aquells factors exclusors que generen conseqüències negatives en la població de la Comunitat. En especial, en aquesta línia en troba enfocada en realitzar un treball amb els joves, ja que observem que aquest és un col·lectiu essencial pel desenvolupament de la comunitat i a a vegades considerem que no es troben suficientment valorats i a la llarga, seran ells qui hauran de tirar endavant la comunitat.

Per això, cal potenciar els valors que la cultura guerrillera va aportar i segueix aportant a la comunitat, com el treball conjunt, la igualtat entre homes i dones, l'organització comunitària, per tal que aquests no es perdin, i aquesta història es pugui reconvertir a partir de la creació d'espais de lleure, en la incorporació i treball en l'àmbit escolar, com també en les mateixes famílies. Podria ser interessant crear un espai de lleure juvenil, on es realitzessin activitats amb un fi educatiu per tal d'incorporar elements que puguin ajudar als joves a buscar alternatives en la seva vida quotidiana, com també, espais de reflexió sobre els rols de gènere i els estereotips.

- b) Per altra banda, vist que la Comunitat Nuevo Horizonte les desigualtats de gènere son més reduïdes, evidenciant que aquest avanç ha estat en conseqüència d'una organització comunitària i el poder d'una identitat col·lectiva, seria interessant potenciar l'esforç i les tasques que realitzen les dones de Dejando Huella a les diverses comunitats, la majoria de cultura indígena de Guatemala, on hi desenvolupen diverses formacions. Aprofitant doncs, aquestes capacitacions seria interessant potenciar l'organització comunitària de les diferents comunitats. Així doncs, potenciar els elements necessaris per poder desenvolupar-se com a comunitat, promocionant una visió igualitària entre els homes i les dones. Així doncs, a partir de l'organització comunitària es facilitarà la mobilització de les dones de la comunitat. Des d'una mirada d'educació social seria interessant proporcionar i crear conjuntament amb la Comunitat Nuevo Horizonte unes línies clares pel desenvolupament de les diferents comunitats a les quals es treballi.

Destacar, que l'aprenentatge més significatiu que s'ha pogut obtenir d'aquest treball és la visió de gènere des d'una altra cultura i alhora aprendre del model organitzatiu que tenen, fet que això porta a evidenciar una ideologia poc coneguda, com pot ser el feminisme comunitari. La Comunitat Nuevo Horizonte és un clar exemple que a partir de l'organització i de la voluntat de les Dones de voler canviar la seva visió de la vida, es fa un pas gegant en una societat on aquests temes tal com s'ha pogut analitzar al llarg del treball, encara queda molta feina per fer.

En aquest treball s'ha posat molta èmfasi en la capacitat organitzativa que tenen les dones de la Comunitat Nuevo Horizonte, en el seu desenvolupament com a grup de Dones i el treball que fan a les altres comunitats. Tot i això, hauria estat necessari exposar la situació de les comunitats a les quals treballa el grup de Dejando Huellas, les quals són comunitats indígenes, que es troben en una situació completament diferent de la de Nuevo Horizonte, on algunes dones viuen sotmeses en un sistema patriarcal on es mostren més les desigualtats de gènere. Aquest és un àmbit molt complex, ja que caldria aprofundir-hi per conèixer una altra realitat de Guatemala i poder observar com la cultura indígena té un pes molt important en la vida d'algunes comunitats. Tot i això, s'ha tingut en compte al llarg del treball aquestes comunitats per poder evidenciar el clar exemple a seguir de la Comunitat Nuevo Horizonte. Destacar per tant, que la multiculturalitat a Guatemala podria ser considerada un factor transformador, ja que una de la riquesa que té aquest país és la diversitat cultural. Tot i això, moltes vegades és una dificultat afegida per la vida de les persones indígenes, com s'ha pogut evidenciar en alguns punts del treball, fet que seria interessant seguir aprofundint en aquesta línia.

Per tant, es considera que un aspecte que s'hauria de seguir investigant és en especificar i analitzar més a fons quins són els factors que dificulten l'organització de les Dones de Guatemala, en especial l'organització de les dones indígenes. Es considera rellevant aquesta pregunta pel fet de trobar les arrels del problema de les desigualtats de gènere a Guatemala, en especial, millorar-les a la Comunitat Nuevo Horizonte. Sent coneixedores d'aquestes dificultats més a fons, es podria arribar a fer un diagnòstic clar i precís, de les problemàtiques socials i culturals que afecten les dones Guatemalencas, i poder fer un treball curós, comptant sempre amb les particularitats de cada comunitat i habitants que hi viuen.

La Comunitat Nuevo Horizonte, des d'una visió del feminisme comunitari, és capaç de tenir en compte l'entorn on es troben per poder adaptar-lo a les seves necessitats. Per altra banda, també és interessant remarcar que contextualitzant les accions al conjunt de la comunitat, en la mesura del possible, es pot obtenir un millor aprenentatge. Partint d'això, és essencial remarcar que el treball comunitari conjunt que es desenvolupa a la cooperativa Nuevo

Horizonte és un model a seguir, en la línia que tant homes com dones, treballin conjuntament, en la seva vida diària en la lluita contra les desigualtats. Tot i això, s'ha de començar des de la base, que les dones són les que estan discriminades i per tant, són aquestes que han de lluitar d'entrada pels seus drets, fent-los reconèixer als homes, per poder desenvolupar un treball conjunt. Per això la necessitat de seguir desenvolupant accions des de la base, que en aquest cas, des de la Comunitat Nuevo Horizonte, per poder aportar els seus coneixements a comunitats que potser no tenen la facilitat ni l'educació per poder desenvolupar-se en l'àmbit d'organització comunitària.

Finalment, és molt interessant tenir una visió crítica i posar-nos les ulleres de gènere en els aspectes de la vida diària. Tot i això, destacar que sempre s'ha de tenir en compte el ritme i desenvolupament del lloc on es treballa, perquè seria caure en un parany el fet d'observar la realitat de les Dones de Guatemala, comptant només amb la visió de gènere occidental, ja que probablement no l'estaríem adaptant al seu context. Tot i això, en el que sí que hauríem d'estar a favor totes les dones del món, és amb la millora de la qualitat de vida de les dones, fet que això passa per ser conscients dels drets que ha de tenir una persona i aquells que les dones no tenen, pel simple fet de ser dones.

Per acabar volem escriure unes línies més personals sobre la nostra estada a la Comunitat, la qual, sense cap mena de dubte, podem afirmar, que ens ha canviat la vida. Poder viure envoltades dels habitants de la Comunitat Nuevo Horizonte ha estat un plaer immens, poder compartir les visions de la vida i en especial sobre temes de gènere ens ha aportat molts coneixements, tant en l'àmbit personal com en l'àmbit professional com educadores socials. Hem tingut la capacitat de poder-nos adaptar en una cultura i un context on no estem acostumades, sortint de la nostra zona de confort i aconseguir realitzar una visió crítica del món que ens envolta. Un fet que volem destacar és la importància d'arribar a contextos diferents dels que estem acostumades i obrir la ment per poder endinsar-nos en la seva vida diària, sense caure en el parany d'una cooperació on la nostra visió del món prevalgui per sobre la del lloc on s'està, ja que cap societat és millor que un altre. Potser en alguns aspectes una tindrà més facilitat de desenvolupar-se i a l'inrevés, però això és la riquesa d'aquestes experiències, poder-se enriquir de forma conjunta. Aquest treball per nosaltres és el resultat d'una de les experiències que fins ara ens han marcat més, i l'hem viscut com una forma de donar veu a una societat que té una riquesa increïble.

7. BIBLIOGRAFIA

Acsur (2010). Feminismos diversos: feminismo comunitario. ACSUR-Las Segovias. Recuperat al:

<https://porunavidavivible.files.wordpress.com/2012/09/feminismos-comunitario-lorena-cabnal.pdf>

Andreu, C. (2006). Quaderns d'Educació Social. *Educació i Treball amb la comunitat*. Col·legi d'educadores i educadors socials de Catalunya:Barcelona.

Arriola, G. (2017) Pueblos Indígenas y lucha contra la exclusión en Guatemala. Informe nacional de desarrollo humano:Guatemala. Recuperat a:

<http://desarrollohumano.org.gt/blogs/pueblos-indigenas-y-lucha-contra-la-exclusion-en-guatemala/>

Arrufat Gallardo, Mireia (2004). Las «otras mujeres» y la Pedagogía de la Autonomía de Freire. Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado. vol. 18, núm. 2, 2004, pp. 45-58: Universitat de Zaragoza. Recuperat a:

<http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=27418204>

Badenes,Lola; Serra, Laila; Castro,Miguel i Blanco, Txus (2017). Dones, Feminismes diversos i drets col·lectius. CIEMEN:Barcelona. Recuperat a:

<https://www.nationalia.cat/dossier/10943/03-dones-feminismes-diversos-i-drets-collectius>

Beck-Gernsheim, E. & Butler, J. & Puigvert, L. (2001). Mujeres y transformaciones sociales. Barcelona: El Roure.

Bendelac, Leticia. (2015). *Del movimiento de mujeres a las políticas públicas: Guatemala, 1994- 2013*. Tesis doctoral no publicada. Universidad Complutense de Madrid, Madrid.

Castillo, A. (2015). Las mujeres y la tierra en Guatemala: entre el colonialismo y el mercado neoliberal. Ciudad de Guatemala: Serviprensa.

Cooperativa Nuevo Horizonte (2011). La estrella de la esperanza continuará siendo nuestra. Ciudad de Guatemala: Serviprensa.

Cause Cathcart, Mercedes. (2009) El concepto de comunidad desde el punto de vista socio-Historico-Cultural y Lingüístico. Departamento de Letras, Facultad de Humanidades Universidad de Oriente: Cuba. Recuperat a: www.redalyc.org/pdf/1813/181321553002.pdf

Camisión,Miren (2016) Feminismo dialogico . Recrearte. Revista internacional de creatividad aplicada total. Del grupo IACAT Compostela. Recuperat a: <http://www.iacat.com/revista/recrearte/recrearte07/Seccion1/1.%20FEMINISMO%20DIAL%3%93GICO.pdf>

CEPAL: Comisión Econónima para América Latina y el Caribe. (2017) Guatemala: población y desarrollo, un diagnóstico sociodemográfico Recuperat a: <https://www.cepal.org/es/publicaciones/7156-guatemala-poblacion-desarrollo-un-diagnostico-sociodemografico>

Chihu, A (1999). Nuevos movimientos sociales e identidades colectivas. Departamento de Sociología de la Universidad Autónoma Metropolitana Unidad Iztapalapa: Mèxic. Pag: 59-70
Recuperat a: <http://148.206.53.234/revistasuam/iztapalapa/include/getdoc.php?id=622&article=634mode=pdf>

Datos macro (2016). Guatemala - Índice Global de la Brecha de Género. *Aumenta la brecha de género en Guatemala*. Recuperat a: <https://www.datosmacro.com/demografia/indice-brecha-genero-global/guatemala>

Datos macro (2016).Guatemala: Economía y demografía. Recuperat a: <https://www.datosmacro.com/paises/guatemala>

Informe sobre desarrollo Humano (2003).Los objetivos de Desarrollo del Milenio: un pacto entre las naciones para eliminar la pobreza. Ediciones Mundi-Prensa: New York, Estados Unidos. Recuperat a: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2003_es.pdf

Gamba, Susana.(2008) Feminismo: historia y corrientes. Publicat: Mujeres en Red: El periódico feminista. Recuperat a: http://www.mujiresenred.net/IMG/article_PDF/article_a1397.pdf

Gomà, R. (2006) Quaderns d'Educació Social. *Educació i Treball amb la comunitat*. Col·legi d'educadores i educadors socials de Catalunya: Barcelona.

Guzmán, Adriana. (2018). Feminismo Comunitario-Bolivia. Un feminismo útil para la lucha de los pueblos. Revista: Con la A. Mujeres, música y feminismo: nº 54. Recuperat a: <http://conlaa.com/feminismo-comunitario-bolivia-feminismo-util-para-la-lucha-de-los-pueblos>

Informe sobre desarrollo humano (2016). Desarrollo humano para todas las personas. Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo: Nueva York, Estados Unidos. Recuperat a: http://hdr.undp.org/sites/default/files/HDR2016_SP_Overview_Web.pdf

Lagarde, Marcela; Valcárcel, Amelia, (2011). *Feminismo, género e igualdad*. Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo (AECID), Fundación Carolina, Madrid.

Gonzalo Ruiz (2016). Cultura maya. Recuperat a: <https://sobrehistoria.com/cultura-maya/>

Luz Cobián, D (1995). El papel de la mujer en la historia maya-quiché, según el Popol Vuh. Universidad de California: California. Pag: 71-89. Recuperat a: <https://es.scribd.com/doc/74164064/El-papel-de-la-mujer-en-la-historia-maya-quiche>

Llobet, M. Cortés, F (2011) Orientacions teòriques i metodològiques per impulsar el treball comunitari des dels serveis socials. Recuperat a: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrador/Mis%20documentos/Downloads/Orientacions%20te%C3%B2riques%20i%20metodol%C3%B2giques.pdf>

Marchioni, Marco. (1999) Comunidad, Participación y desarrollo. *Teoría y metodología de la intervención comunitaria*. Editorial Popular: Madrid.

Minobis, Montserrat. (2003). Rigoberta Menchú: La veu dels indígenes. Pòrtic: Barcelona.

Pérez Cosín, José Vicente. (2005) El Trabajo Social: Sus imágenes y su público. La construcción de una Identidad Colectiva.

Pinto González, Wilbert A. (2003). Historia del Feminismo. Revista de la Universidad Autónoma de Yucatán. Num: 225/Pags: 30- 45. Recuperat al: <http://www.cirsociales.uady.mx/revUADY/pdf/225/ru2254.pdf>

Puigvert, L. (2001). *Las otras mujeres*. Barcelona: El Roure.

Salgado Alonso, José Antonio. (2003). *Donde el corazón te quiera llevar*. Barcelona: Maikalili.

Universidad de San Carlos de Guatemala - USAC (2006). *Derechos humanos de las Mujeres en Guatemala*. Guatemala, Centro America. Recuperat a:

<http://www.acnur.org/fileadmin/scripts/doc.php?file=fileadmin/Documentos/Publicaciones/2008/6054>

Zárate Ortiz, José Francisco (2014). *La identidad como construcción social desde la propuesta de Charles Taylor*. Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey. Eidos: nº 23. Págs: 117-134. Recuperat a:

http://rcientificas.uninorte.edu.co/index.php/eidos/article/view/6634/pdf_189